

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Laura-Lotte Varvas

**TALLINNA ABITURIENTIDE ETTEVÕTLIKU KÄITUMISE
JA ETTEVÕTLUSPÄDEVUSE MÄÄRAMINE**

Bakalaureusetöö

Õppekava ärindus, peeriala ettevõtlus ja juhtimine

Juhendaja: Kristo Krumm, MA

Tallinn 2023

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele selle koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 6391 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Laura-Lotte Varvas (20.12.2023)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE.....	3
SISSEJUHATUS.....	4
1. ETTEVÕTLIK KÄITUMINE, ETTEVÕTLUSPÄDEVUSED.....	6
1.1. Ettevõtlik käitumine.....	6
1.2. Ettevõtluspädevused.....	10
1.2.1. Ettevõtluspädevuse uuringumeetod.....	13
1.2.2. Ettevõtluspädevuse mudeli alapädevused.....	14
2. METOODIKA.....	19
2.1. Uuringu eesmärk ja valimi kirjeldus.....	19
2.2. Uuringu ja tulemuste analüüsi meetodika.....	20
3. TULEMUSTE ANALÜÜS.....	25
3.1. Uuringutulemuste analüüs ja arutelu.....	25
3.1.1. Äriideede elluviimine. Finantskirjaoskus.....	32
3.1.2. Enesejuhtimine. Motivatsioon.....	32
3.1.3. Enesejuhtimine. Emotsioonidega toimetulek.....	33
3.1.6. Ettevõtluspädevuste võrdlus.....	36
3.2. Järeldused ja ettepanekud.....	37
KOKKUVÕTE.....	40
SUMMARY.....	42
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU.....	45
LISAD.....	48
Lisa 1. Küsimustik.....	48
Lisa 2. Lihtlitsents.....	56

LÜHIKOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärgiks on hinnata Tallinna abiturientide ettevõtluspädevusi ning valmidust ettevõtlusega alustamiseks. Täiendavalt soovib autor mõista haridussüsteemi rolli ettevõtlusoskuste arendamisel ning tuvastada võimalikke valdkondi, kus saaks teha täiendavaid jõupingutusi noorte ettevõtluspädevuse suurendamiseks.

Autor kasutab töös kvantitatiivset meetodit, kogudes andmeid anonüümses küsitluses. Küsimustik viidi läbi Google Forms keskkonnas, koosnes 20 küsimusest. Küsimustikku sai täita 2023. aasta 26. novembrist 9. detsembrini. Vastanuid oli kokku 142, vastuseid töödeldi MS Excelis.

Uuringu tulemusena leiti, et suurem osa vastanutest (62%) ei näe ennast tulevikus ettevõtjana. Ettevõtlus- ja/või majandusainete õppimise ning ettevõtluskarjääri alustamise vahel autor olulist seost ei leidnud. Ettevõtlusega alustamise motiveerivateks teguriteks pidasid õpilased loomingulist vabadust, paindlikkust tööaja ja koha suhtes, võimalust palju teenida.

Peamisteks puuduseks ettevõtlus- ja majandusõppes on selle võimaldamine teatud koolidele või teatud suundade õpilastele. Õpet peetakse liialt algeliseks, teoreetiliseks, puudust tuntakse rahatarkuse õpetamisest ja elulistest ettevõtete õnnestumise ning ebaõnnestumise näidetest. Õpilased hindasid suurimateks ettevõtlusega alustamise takistusteks teadmiste ja oskuste puudumise, idee puudumise ja palgatöö suurema kindluse.

Abiturientide tugevaimaks ettevõtluspädevuseks osutus sotsiaalsete olukordade lahendamise oskus, keskmise skooriga 3,96 punkti viiest. Nõrgimaks kompetentsiks oli äriideede elluviimine, mille keskmiseks skooriks osutus 3,38. Autor teeb ettevõtluspädevuste parandamiseks ja ettevõtluse populariseerimiseks ettepaneku võimaldada ettevõtlusõpet kõigile, soovitades õppekavasse kindlasti siduda finantskirjaoskuse.

Võtmesõnad: ettevõtlus- ja majandusõpe, finantskirjaoskus, ettevõtluspädevused, abiturientid, ettevõtlusvalmidus, rahatarkus

SISSEJUHATUS

Ettevõtlus on majandustegevus, mis hõlmab uute äriideede loomist, ettevõtte asutamist ja selle juhtimist eesmärgiga teenida kasumit. Ettevõtlus hõlmab mitmeid tegevusi, sealhulgas toote või teenuse väljatöötamist, turundust, müüki, rahandust ning ettevõtte üldist juhtimist. Ettevõtlus võib olla seotud nii uute ettevõtete loomisega kui ka olemasolevate ettevõtete laiendamisega. See hõlmab riskide võtmist ja innovatsiooni, kuna ettevõtjad peavad sageli tegutsema ebakindlates tingimustes, kus tuleb lahendada väljakutseid ja konkureerida turul teiste ettevõtetega. (Shane, 2000)

Tänapäeva ühiskonnas on ettevõtlus saavutanud olulise rolli majandusarengus ning inimeste isiklikus ja professionaalses elus. Üha enam rõhutatakse ettevõtluspädevuse olulisust noorte seas, eriti keskkariduse omandajate hulgas. 2023. aastal Wise tellitud Norstati uuringu põhjal on noorte huvi ettevõtluse vastu oluliselt tõusnud, 51% vastanuist soovivad luua oma ettevõtte (Rebane, 2023).

Vaatamata suurele huvile ettevõtluse vastu, ei ole uuritud, millised on noorte kompetentsid ettevõtte loomiseks. Ettevõtlus võib tunduda pealtnäha tasuv ning lihtne viis eneseteostuseks, kuid pole teada, millised kompetentsid on noortel ettevõtlusega alustamiseks olemas ning mida peaks veel arendama. Samuti on varasemalt uurimata üldine rahulolu ettevõtluse/majandusainete osas.

Käesolev bakalaureusetöö keskendub Tallinna abiturientide ettevõtliku käitumise ja ettevõtluspädevuse kaardistamisele. Töö eesmärgiks on hinnata Tallinna abiturientide ettevõtluspädevusi ning valmidust ettevõtlusega alustamiseks. Lisaks aitab töö mõista haridussüsteemi rolli ettevõtlusoskuste arendamisel ning tuvastada võimalikke valdkondi, kus saaks teha täiendavaid jõupingutusi noorte ettevõtluspädevuse suurendamiseks.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

- 1) Anda teoreetiline ülevaade ettevõtluspädevusest ja ettevõtlikkust käitumisest
- 2) Tutvustada uurimismeetodit Tallinna abiturientide ettevõtluspädevuse mõõtmiseks
- 3) Viia läbi empiiriline uurimus ja analüüsida küsimustiku kvantitatiivseid andmeid
- 4) Teha järeldused, mis annaksid vastused püstitatud uurimisküsimustele

Uurimistöö raames otsib autor vastuseid järgnevatele küsimustele:

- 1) Milline on abiturientide valmidus ja soov ettevõtlusega alustamiseks?
- 2) Kas ja milline on õpilaste varasem kokkupuude ettevõtlusega? Kas ja kuidas mõjutab perekondlik ja laiemalt ühiskondlik eeskuju valmidust ja soovi ettevõtlusega alustamiseks?
- 3) Millised on noorte hinnangul ettevõtlust soosivad ja takistavad tegurid?
- 4) Milline on noorte enda hinnangul teoreetiline ja vaimne valmisolek ettevõtlusega alustamiseks?

Töö esimeses ehk teoreetilises osas defineeritakse ettevõtlik käitumine, toetudes psühholoogilistele ja käitumuslikele omadustele. Lisaks antakse ülevaade, millised on vajalikud ettevõtluspädevused, mida persoon peab omama ettevõtluses läbilöömiseks. Töö teine ehk empiiriline osa on üles ehitatud autori koostatud ning läbi viidud uuringu põhjal Tallinna abiturientide seas. Saadud vastuste põhjal on võimalik hinnata üldist ettevõtluspädevust ning defineerida erinevusi soo, perekondliku tausta, ettevõtlushariduse, töökogemuse vahel. Töö empiirilises osas kirjeldatakse detailselt läbi viidud uuringut ning selle analüüsimise metoodikat. Kolmandas peatükis analüüsitakse uuringu tulemusi, tehakse järeldused ning pakutakse ideid/lahendusi ettevõtlusõppe parandamiseks ning populariseerimiseks.

Käesoleva töö autor tänab uuringus osalenud inimesi ja oma juhendajat Kristo Krummi.

1. ETTEVÕTLIK KÄITUMINE, ETTEVÕTLUSPÄDEVUSED

Käesolevas peatükis kirjeldab autor töö koostamise teoreetilisi aluseid, andes ülevaate ettevõtliku käitumise olemusest ja ettevõtluspädevustest. Ettevõtluspädevuse puhul tuuakse eraldi välja ettevõtluspädevuse uuringumeetod ja alapädevused.

1.1. Ettevõtlik käitumine

Ettevõtlik käitumine hõlmab mitmeid omadusi ja tegevusi, mis aitavad inimestel saavutada eesmärged, olla uuenduslikud ning toime tulla erinevate väljakutsetega ärilises või isiklikus kontekstis. Käitumist iseloomustatakse läbi erinevate omaduste, mida erinevate uuringute autorid tõlgendavad erinevalt. Allpool on välja toodud mõned näited isikuomadustest, mida autorid peavad olulisteks.

- Riskivõtmine

Ettevõtlikud inimesed on valmis võtma riske ja astuma väljakutsetega silmitsi, nähes selles võimalust kasvada (Shane ja Venkataraman, 2000).

- Innovatsioon

Ettevõtlikud isikud arendavad pidevalt uusi ideid ja lahendusi, olles avatud innovatsioonile (Drucker, 1985).

- Otsustusvõime

Ettevõtlik käitumine hõlmab kiiret otsustamist ja võimekust teha informeeritud valikuid (Baron, 2008).

- Iseseisvus

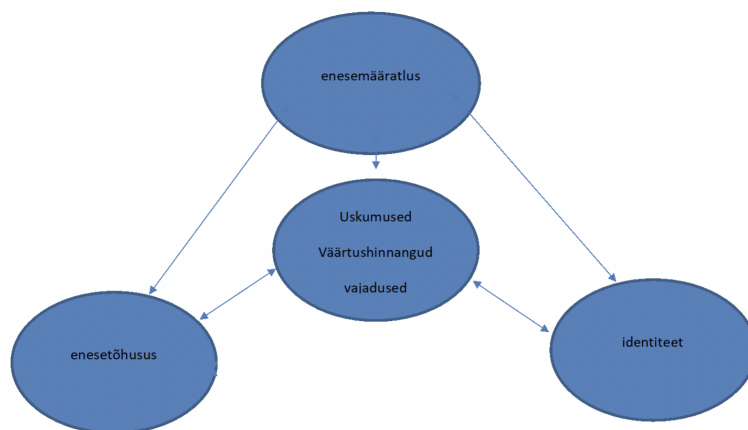
Ettevõtlikud inimesed on iseseisvad ja suudavad iseseisvalt juhtida oma tegevusi ja projekte (Gartner, 1985).

T.W.Y. Man (2012) tõlgendab ettevõtlikku käitumist kui iseloomuomadusi, mis on põhjuslikus seoses efektiivse ja suurepärase sooritusega töötulemustes. Ettevõtliku käitumise kujunemise protsessi tõlgendab ta erinevate autorite info põhjal järgnevalt:

- ettevõtliku käitumise pädevuste loomiseks on olulised erinevad psühholoogilised omadused, kogemused, oskused;
- protsess, kus täidetakse ülesandeid, et saavutada vajalik oskuste tase;
- tulemused ja saavutused, mis tulenevad kujunenud pädevustest;
- tulemused, mis näitavad saavutatud oskusi ja pädevusi.

Kirkley (2016) toob välja ettevõtliku käitumise määratluse, mis tuleneb Krugeri tõlgendusest. See määratlus keskendub väärtustele ja "sügavatele uskumustele", mis ilmnevad läbi kolme põhiaspekti: enesemääratlus, eneseidentiteet ja enesetõhusus. Ettevõtlik käitumine peegeldab eelkõige inimese konkreetset identiteeti ja enese määratlemist ettevõtjana. Teisisõnu, see väljendab inimese võimet veenda teisi enda ümber, kasutades oma käitumist, näitamaks, et nad on tõepoolest ettevõtlikud. See tähendab, et inimene loob enda kohta teatud narratiivi, mis tõendab nende ettevõtlikku käitumist.

Antud narratiiv on aga usaldusväärne ja kestlik ainult siis, kui isik suudab oma käitumisega näidata, et tal on oskused, mis on seotud ettevõtliku käitumisega. Ei piisa ainult enesemääratlusest ja füüsilise identiteedi olemasolust, et kujundada ettevõtlikku identiteeti, kui sellega ei kaasne vajalikke teadmisi, oskusi ja kogemusi, mis on seotud ettevõtliku käitumisega. Seetõttu on selle lähenemisviisi aluseks uskumused, vajadused ja väärtused, mis toetavad ja tõendavad inimese ettevõtlikku käitumist. (*Ibid*)

Joonis 1. Ettevõtliku käitumise mudel

Allikas: Kirkley 2016

Martin ja Marshall (1995) on mudeli tõlgendamisel defineerinud enesemääratlust kui inimeste võimet teha teadlikke valikuid - nad teavad, mida nad soovivad, ja omavad arusaama selle saavutamise viisidest. See algab isikliku teadlikkusega enda vajadustest, võimaldades iseseisvalt seada eesmärged ning seejärel jätkata nende saavutamist. Protsess hõlmab vajaduste määratlemist, eesmärkide täitmise hindamist, tulemuste mõõtmist ja individuaalset lähenemist probleemide lahendamisel (Kirkley, 2016).

Enesetõhusus viitab inimeste võimele teha otsuseid ja kujundada tegevussuunasid läbi konkreetsete planeeritud kavade. Identiteet on inimese võime enda isiksuse tuvastamisel - see moodustab isikliku narratiivi või loo, mis kirjeldab inimest ennast. Ettevõtlik käitumine tugineb konkreetsetele väärtustele, uskumustele ja vajadustele. Need kujundavad isiku käitumist, kellel eksisteerib sisemine motivatsioon ja enesemääratlus ettevõtlusega tegelemiseks. Antud väärtused põhinevad soovil omandada vajalikud teadmised, oskused ja kogemused, eneseusk ja usaldus enda vastu, ettevõtlusega tõhusalt tegelemiseks. Ühendades enesemääratluse, enesetõhususe ja ettevõtlikkust iseloomustavad väärtused, saame tuvastada ettevõtliku käitumise. (*Ibid*)

Mudeli kahesuunalisus näitab, et ühe komponendi muutumine mõjutab oluliselt teisi elemente. Näiteks oskuste või teadmiste puudumine vähendab enesekindlust ettevõtliku käitumise suhtes. Teisalt toob põhiväärtuste, uskumuste või individuaalsete vajaduste muutus

kaasa muutused ettevõtlikus käitumises. Morrison, Rimmington ja Williamson (1998) väidavad, et ettevõtlikkuse aluseks on vastastikune mõju individuaalsete instinktide, ühiskonna ja kultuuriga seotud suhete vahel. Nad rõhutavad, et ettevõtlus on protsess, mis põhineb individuaalse sotsiaalse ja kultuurilise suhtluse mõjul, nõudes põhjalikumat uurimist kultuuriliste ja sotsiaalsete seoste kohta, mis viivad ettevõtliku käitumiseni.

Autorid usuvad, et ettevõtlus on mitmekülgsem nähtus kui lihtsalt majanduslik protsess ja põhineb inimese otsuste ning käitumise kombinatsioonil, mis omakorda tugineb pragmaatilisusel ja idealismil. Protsess toob kaasa uusi ideid ja muudatuste algatamise, olles samal ajal teadlikud kaasnevatest riskidest. Käitumuslikust vaatenurgast saab ettevõtlust määratleda inimeste kaudu, kes kirglikult usuvad, et neil on unikaalne lahendus rahuldamata vajadusele või lahendamata probleemile ning nad on valmis tegema suuri jõupingutusi nende vajaduste rahuldamiseks. (*Ibid*)

Kirkley (2016) läbiviidud põhjalik uurimine toetas eespool mainitud teoreetilisi aluseid, tuues esile olulised järeldused, mis iseloomustavad ettevõtlikku käitumist individuaalsete omadustega seotud näitajate kaudu:

Tabel 1: Ettevõtlikule käitumisele omistatud omadused

Isikuomadus	Tunnused
Sõltumatu, iseseisev	iseseisev, individualist, juhirollis, lõplik otsustaja, võimu omaja, paistab teiste seast välja, ettevõtlik, vaba käitumisega
Innovaatilisus, loovus	uute ideede looja, uued viisid asjade tegemiseks, uued võimalused, probleemide lahendaja, originaalne, loov, uuenduslik
Eesmärgipärasus	seab ja täidab eesmäärke, ambitsioonikas, edasiviiv jõud, eesmärkidele ja tulevikule suunatud, seab kõrged standardid
Ambitsioonikus	elevil, panustab 110%, nähtud kui tõeliselt

	edukas, kasutab initsiatiivi, mõtleb ette, planeerib edukuseks, visionäär, suurele pildile orienteeritud
Kõrge saavutusvõime	energiline, tegeleb takistustega, entusiastlik, töökas
Riskide vastuvõtmine, riskitaluvus	valmidus riske võtta, võtab päris riske, kalkuleerib riske, julge, aktsepteerib riske
Koostöövalmidus, võrgustumine	hea suhtleja, teiste poolt austatud, hoiab võrgustikku, teab õigeid inimesi

Allikas: Kirkley 2016

1.2. Ettevõtluspädevused

Ettevõtluspädevusi ehk kompetentse ettevõtluses saab tõlgendada erinevate teooriate abil, kuid enamik neist põhinevad peamiselt kolmel olulisel kategoorial: suhtumine, teadmised ja oskused. Bendary ja Minyaw (2015) on sõnastanud üldise määratluse, mille kohaselt ettevõtlik pädevustunnistus on ettevõtja võime kriitilises olukorras probleemile tõhusalt läheneda, arvestades keskkonnast tulenevaid piiranguid ja osates kasutada siseressursse probleemi lahendamisel.

Man ja Lau (2002) esitavad kuus pädevuste valdkonda, mis on seotud ettevõtte tulemuslikkusega: võimaluste loomise pädevused, suhete loomise oskused, kontseptuaalsed pädevused, organisatoorsed võimekused, strateegilised oskused ja pühendumus. Ettevõtjatelt oodatakse kolme olulist rolli: ettevõtlikkuse rolli, juhi rolli ja tehnilisi oskusi.

Lans, Hulsink, Baert ja Mulder (2008) kirjeldavad ettevõtluspädevusi kui tulemuslikkust, võimekust ja individuaalseid omadusi. Seega võib ettevõtlikkust määratleda kui isikuomaduste kogumit käitumises, mis pakub standardeid tööprotsessi sisu analüüsimiseks erinevates olukordades. Kompetents ehk ettevõtluspädevus hõlmab kognitiivset kompetentsust (tööga seotud teadmised ja arusaamad), funktsionaalset pädevust (tööga seotud oskused ja teadmised) ning käitumispädevusi (oskused, kuidas käituda).

Kissi, Somiah ja Ansah (2015) rõhutavad ettevõtlusõppest rääkides kolme olulist kompetentside gruppi, mida rõhutatakse ka teistes kirjandusallikates: ettevõtlik suhtumine, ettevõtjale omased oskused ja teadmised. Nende pädevuste alusel saab määratleda ettevõtlusõppe rolli ja eesmärgi.

Samade autorite arvates peaks kõrghariduse tasemel ettevõtlushariduse peamine eesmärk olema ettevõtlikkuse võimekuse ja ettevõtliku suhtumise arendamine. Ettevõtlusõppe programmid peaksid julgustama õpilasi loovalt mõtlema, olema tõhusad probleemide lahendamisel ning julgustama suhtlema, võrgustuma ja juhtima. (*Ibid*)

Ettevõtlushariduse eesmärk on õpetada suhtumist, oskusi ja teadmisi, mis on vajalikud tööelus hakkama saamiseks, olenemata sellest, kas inimene töötab kellegi alluvuses või on iseseisev ettevõtja. (*Ibid*)

Ettevõtlikkuse õppimisel on kolm põhieesmärki kõigil tasanditel (*Ibid*):

1. Tõsta õppijate teadlikkust ettevõtjaks olemisest kui alternatiivsest karjäärivõimalusest;
2. Arendada erialaseid isikuomadusi, mis on seotud erinevate ettevõtluspädevustega, nagu loovus, riskide võtmine ja vastutuse kandmine;
3. Pakkuda tehnilisi teadmisi ja oskusi, mis on vajalikud uue ettevõtte loomiseks ja juhtimiseks.

Lähtudes eeltoodud kolmest jaotusest ettevõtluspädevuste osas toovad Kissi *et al.*, (2015) välja järgmise grupeeringu olulisemate ettevõtlikkuspädevuste osas:

Tabel 2. Olulisemad ettevõtlikkuspädevused

Oskused	Hoiakud/suhtumine	Teadmised
loovus	initsiatiivi haaramise võimekus	laiemad teadmised ettevõtlusest
analüüsivõime	riskijulgus ja -taluvus	ettevõtjaks olemise

		põhitunnuste mõistmine
motivatsioon	iseseisvus ja enesemotivatsioon	eduka ettevõtluse alustala
võrgustumine	tunnustusvajadus	
muutumisevõime	juhitud käitumine	
finantsjuhtimise oskused		

Allikas: Kissi, Somiah ja Ansah (2015); autori koostatud

Boyles ja College (2012) toovad välja kolm olulist kategooriat, mis on ettevõtjatele vajalikud: kognitiivsed, sotsiaalsed ja tegevusele orienteeritud kompetentsid.

Autorid defineerivad kolme peamist pädevuste gruppi järgnevalt (*Ibid*):

Kognitiivsed pädevused hõlmavad võimet lahendada keerulisi avatud probleeme argumenteeritult ja loogiliselt, luua tähendust ning teadmisi infot töödeldes, kriitiliselt hinnata ja selekteerida informatsiooni, ära tunda mustreid ning rakendada erinevaid mõtlemistehnikaid, näiteks teabe, meedia ja tehnoloogiaalase kirjaoskuse valdkonnas. Leidlik mõtlemine on võime luua midagi uut ja originaalset, kaasates analüüsi, võrdlemise, järeldamise ja tõlgendamise oskusi ning võimet välja töötada uusi lahendusi keerulistele probleemidele.

Sotsiaalsed pädevused sisaldavad koostööd suhtlemise kaudu probleemide lahendamiseks ja uuenduste loomiseks, võimet lugeda ja juhtida nii enda kui ka teiste emotsioone ning suhtlemis- ja koostööoskusi.

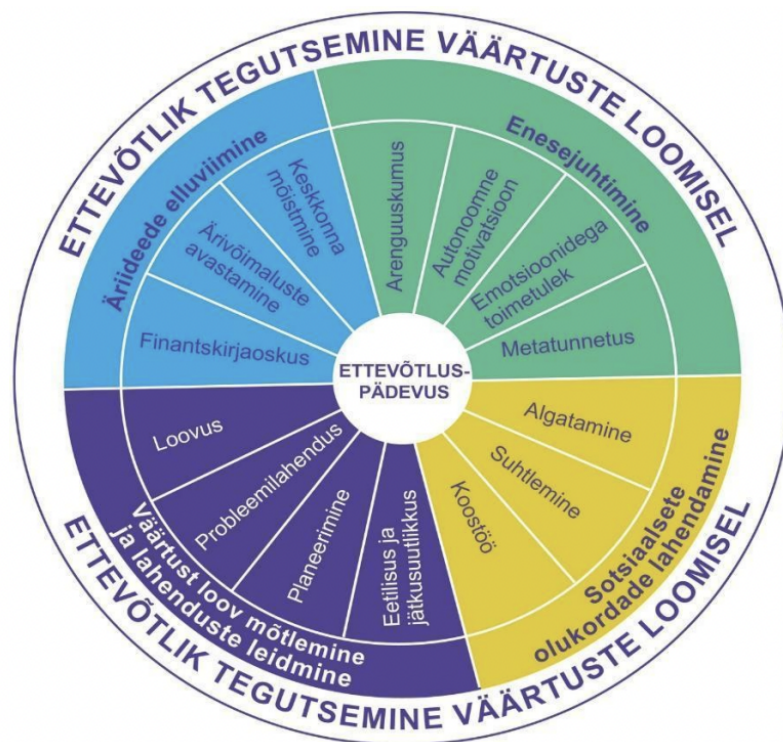
Tegevusele orienteeritud pädevused hõlmavad aja ja ressursside efektiivset ja tõhusat kasutamist, tegevuskava väljatöötamist ja edusammude jälgimist rakendamise käigus, iseseisvust, paindlikkust, kohanemisvõimet, algatus- ja vastutusvõimet, ning rõhutavad tootlikkust ja tulemuslikkust.

1.2.1. Ettevõtluspädevuse uuringumeetod

Põhikooli riiklikus õppekavas on üks kohustuslikest kujundavatest üldpädevustest ettevõtlikkus. Gümnaasiumis jätkatakse ettevõtluspädevuste arendamist erinevate õppeainetega, täiendavalt ettevõtluse ja majandusega seotud valikainetes. Ettevõtluspädevuse mudeli rakendamine võimaldab suunata ja arendada õppekavade planeerimist, mis omakorda loob aluse ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemseks arendamiseks. (Arro *et al.*, 2021)

Ettevõtluspädevuse terviklikuks mõistmiseks on vaja aru saada, millised alapädevused on vajalikud, kuidas need on omavahel seotud ning kuidas need õppijatel arenevad. Ettevõtluspädevuse arengu toetamiseks on oluline tähelepanu alla seada kõik alapädevused, et mõista paremini, miks õppija ühes või teises olukorras teatud otsuseid teeb ning kuidas ta käitub. Ettevõtluspädevuse arengut saab õpetaja parimal viisil toetada, pöörates tähelepanu oma tegevusele, mis võimaldab paremini positsioneerida hindamise rolli. Õpetajal on tähtis mõista mudeli alapädevuste sisu, just see on vajalik eeldus järgmisteks etappideks (alapädevuste hindamine ja arendamine). Alapädevuste tasemed on õppijatel erinevad, mistõttu saab arengut toetada, lähtudes õppija hetketasemest. (*Ibid*)

Edu ja Tegu ettevõtlusõppe programmi ettevõtluspädevuse mudel sisaldab pädevuste kogumit, mis võimaldab indiviidil neid pädevusi arendades edukalt toime tulla erinevate ülesannete, probleemide, vastuoludega muutuvus keskkonnas. Mudeli alapädevuste valikul toetuti ettevõtlusprotsessile kui võimaluste ja isikute vahelisele põhjuslikule seosesele, vajadusele orienteeruda ettevõtluskeskkonnas. Ettevõtlusõppe kui ettevõtlikkust arendava meetodi rakendamisel on tähelepanu all ettevõtluspädevuse kui üldpädevuse arendamine, mis on kasutusel kõigis eluvaldkondades ning toetab kõigil haridustasemetel ja -liikides õppijate erialaste teadmiste ja oskuste arengut. Ettevõtluspädevuse mudel koosneb neljast pädevusvaldkonnast, mis omakorda jagunevad neljateistkümneks alapädevuseks (joonis 2). Mudelis on kirjeldatud ettevõtlusõppes ja teiste erialade aineõppes lõimimiseks vajalikke pädevusi, et toetada äriideede elluviimist ettevõtte rajamisel, juba tegutsevas ettevõttes, laiemalt igapäevaelus. Kõik alapädevused on tervikliku ettevõtluspädevuse omandamiseks olulise väärtusega, arendatavad, tihedalt omavahelises seoses. (*Ibid*)

Joonis 2. Ettevõtluspädevuse mudel nelja valdkonna, neljateistkümne alapädevusega

Allikas: Arro *et al.*, (2021)

1.2.2. Ettevõtluspädevuse mudeli alapädevused

Edu ja Tegu ettevõtlusõppe programmi raames kirjeldatakse eelnimetatud alapädevusi järgnevalt: (*Ibid*)

Enesejuhtimine

- Arenguuskumused

Inimesed erinevad arenguskuumuste laadi poolest, olles arvamisel, et võimed on kas arendatavad, muutumatud või püsivad. Arusaam, et võimed on arendatavad, on seotud paremate tulemusteni viiva tegutsemisega (Broda *et al.*, 2018). Näiteks võib tuua õppimise, saavutuste mõttes pingutamise ja keskendumise, vajaduse korral strateegiate vahetamise, abi küsimise. Selline tegutsemine toetab ühelt poolt jätkusuutlikult valdkonnas paremaks saamist,

teisalt aitab tagasilöökide puhul paremini toime tulla. Vastupidises olukorras kui inimesel domineerib suures osas uskumus, et võimed on kaasasündinud ning neid on igal inimesel kindlaks määratud hulk – kaasneb enamasti hoiak, et pingutamist ei ole kasu. Sellisel juhul tundub, et kui asjad vähese pingutusega ja suhteliselt kiiresti ei õnnestu, pole mõtet proovida ega vaeva näha, kuna selles valdkonnas võimekus puudub.

- Autonoomne motivatsioon

Edukaks tegutsemiseks on erinevates valdkondades (töö, karjäär, õppimine, tervis, sport jne) seotud motivatsioonitüüp, mida nimetatakse autonoomseks motivatsiooniks. Autonoomse motivatsiooni puhul on oluline fookus asjaolul, et tegevus oleks inimese enda vaatenurgast mõtestatud ja väärtustatud ning vastaks sellele, mida inimene peab enda jaoks oluliseks ja/või huvitavaks või millega identifitseerib (Deci ja Ryan, 2000; Deci ja Moller, 2003). Autonoomselt motiveeritud inimesed liiguvad eesmärkide poole püsivamalt ega vaja tingimata väliseid motivaatoreid ega ka seda, et tegevus ise oleks pidevalt nauditav.

- Emotsioonidega toimetulek

Emotsioonidega toimetulek ehk emotsioonide reguleerimine on oskus oma emotsioone märgata, ära tunda ja nimetada, olla teadlik emotsioonide reguleerimise erinevatest viisidest ja suutlikkus neid viise olukorrale vastavalt kasutusele võtta.

- Metatunnetus

Metatunnetus on enesejuhtimise oskuste katus ja selle eesmärk on iseenda tunnetusprotsesside juhtimine ehk oskus mõelda oma tunnetusprotsessidest, (emotsioonid, mõtlemine, tähelepanu, strateegiad jm) käitumisest ja neid reguleerida. Ettevõtluse kontekstis saab metatunnetuse nõrgaks näiteks tuua ettevõtja, kes teeb korduvalt sama viga, analüüsimata, mis tema tegutsemise strateegiates selle veani viis.

Väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine

- Loovus

Loovus on arendatav oskus mis sõltub mitmesugustest põhikomponentidest, nagu töömälu ja mõtlemise paindlikkus. Loovus võib avalduda näiteks oskuses leida seoseid ja sarnasusi näiliselt mitteseotud asjade vahel ning oskuses toota lühikese ajaga erisuguseid ideid konkreetse probleemi lahendamiseks.

- Probleemilahendusoskus

Ettevõtluse kontekstis on oluline suutlikkus tuvastada ja käsitleda nii avanevaid võimalusi kui ka riske. Samamoodi nõuab ettevõtlik tegevus võimet märgata ja lahendada probleeme. Probleemilahendusoskus tuleb eriti kasuks olukordades, kus seisame silmitsi keerulise ülesandega, mille lahendus ei ole ilmne, ning ei ole selget teed selle lahendamiseks. Probleemide lahendamine vajab aega ja enese mõtlemisprotsessi teadlikkust ning suunamist (Aschcraft, 2005).

- Planeerimine

Ettevõtlus on eesmärgipärane ja etappidest koosnev protsess ja eeldab ning nõuab oskust ette mõelda. Planeerimine on tegevuste läbimõtlemine ja nende organiseerimine soovitud eesmärgi saavutamiseks, protsessi jälgimine ja suunamine.

- Eetilisus ja jätkusuutlikkus

Antud pädevuse eeldus on kriitiline ja informeeritud arutlemisoskus. Eetilisus ja jätkusuutlikkus loovad aluse süsteemseks ja ettenägelikuks mõtlemiseks selliste otsuste vastuvõtmisel, mis toetavad indiviidide ja organisatsioonide jätkusuutlikku ja tasakaalukat tegutsemist majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnaga seotud eesmärkide realiseerimisel.

Sotsiaalsete olukordade lahendamine

- Algatusvõime

Algatamine on käitumine, et ületada võimalikud takistused tegutsedes motiveeritult, teadlikult ja eesmärgipäraselt. Algatusvõimelistel inimesetel on kombeks tulla paremini toime esseisvate raskustega (Frese, 2009).

- Suhtlusoskused

Suhtlemisoskused näitavad indiviidi võimekust töödelda sotsiaalset informatsiooni, olla tolerantne, empaatiline ja eetiline (sh olla avatud eriarvamustele, kompromissidele, konfliktide konstruktiivsele lahendamisele), märgata ning reageerida asjakohaselt oma vaatajate-kuulajate reaktsioonidele (Bartram, 2005). Ettevõtluse kontekstis peetakse suhtlemisoskuste all oluliseks veel seda, et inimesel on head läbirääkimise ja ideede esitlemise oskused ning et ta suudab sihtrühma ootusi ja vajadusi oma sõnumite koostamisel ning ideede esitlemisel arvestada.

- Koostööoskused

Koostöö tähendab, et meeskonna liikmed ühendavad jõud, et saavutada ühiselt seatud eesmärged. See hõlmab meeskonnaliikmete pädevusi eesmärkide saavutamiseks ja ülesannete täitmise jälgimiseks ning kohustust ja soovi töötada koos meeskonnana. (Anderson-Butcher *et al.*, 2014; Salas *et al.*, 2008; Baker, Day ja Salas, 2006).

Äriideede elluviimine

- Ärivõimaluste avastamine ja kasutamine

Ärivõimaluste avastamiseks on vaja turu teadmisi ehk informatsiooni otsimise ja seostamise oskust. Samuti tuleb tähelepanu pöörata valdkonnas toimuva suhtes, et leida mistahes ettevõtlustegevuses ärivõimalusi. Ettevõtlusega alustamisel on oma toote või teenuse turuanalüüs üks olulisematest tegevustest, mille alusel hinnata äriidee teostatavust.

- Keskkonna mõistmine

Ettevõtluskeskkonna mõistmine on võime orienteeruda keskkonna erinevates tahkudes (näiteks poliitiline, majanduslik, sotsiaalne) ja eri tasanditel (kohalik, riik, rahvusvaheline), sellest tulenevalt analüüsida keskkonna mõju väärtust pakkuvatele tegevustele. Lisaks määratleb ja piirab ettevõtluskeskkond ärivõimalusi.

- Finantskirjaoskus

Rahatarkus ehk finantskirjaoskus on rahaasjade, nendega seotud riskide teadmine ja mõistmine, kindlus teadmisi erinevates olukordades edukalt kasutada, parandamaks isiklikku ja ühiskondlikku rahalist heaolu (Haridus- ja Teadusministeerium, 2014). Ettevõtlusõppes on tähelepanu all rahaliste kohustustega hakkama saamine, eelarve pidamine, rahaasjade planeerimine, finantsteenuste võrdlemine ja teadlik valimine, informeeritus pakutavatest finantsteenustest.

2. METOODIKA

2.1. Uuringu eesmärk ja valimi kirjeldus

Käesolev bakalaureusetöö keskendub Tallinna abiturientide ettevõtlikkuse ja ettevõtlusvalmiduse analüüsile. Töö eesmärgiks on tuvastada õpilaste rahulolu praeguse õppekavaga, analüüsida nende käitumist, leides tugevused ja nõrkused ning tuvastada valdkondi, mida saaks täiendada ettevõtluspädevuse suurendamiseks.

Varasemalt pole Eestis abiturientide ettevõtlusvalmidust uuritud. On teada, et ettevõtlus on kasvav trend, mis on tööturuna õpilaste jaoks atraktiivne, kuid pole teada, millised on noorte kompetentsid ettevõtlusega alustamiseks.

Bakalaureusetöös on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Milline on abiturientide valmidus ja soov ettevõtlusega alustamiseks?
- 2) Kas ja milline on õpilaste varasem kokkupuude ettevõtlusega? Kas ja kuidas mõjutab perekondlik ja laiemalt ühiskondlik eeskuju valmidust ja soovi ettevõtlusega alustamiseks?
- 3) Millised on noorte hinnangul ettevõtlust soosivad ja takistavad tegurid?
- 4) Milline on noorte endi hinnangul teoreetiline ja vaimne valmisolek ettevõtlusega alustamiseks?

Uuringu sihtrühmaks on Tallinna koolide abiturientid. Küsimustik jõudis abiturientideni autori koostöös koolide õppealajuhatajate, klassijuhatajate, aineõpetajate ja õpilastega. Küsimustikule vastas 142 Tallinna abiturienti. Küsitlus saadeti välja Tallinna erinevatesse koolidesse, eesmärgiga kaasata võimalikult erineva taustaga õpilasi (sealhulgas neid, kellel on ettevõtlus ainekavas ning neid õpilasi, kellel seda võimalust pole). Eelnevalt mainitud erineva taustaga õpilaste leidmiseks pöördus autor erinevate koolide poole. Uuringusse kaasati nii eesti- kui ka venekeelsete koolide õpilasi. Täiendavalt võttis autor ühendust Tallinna Inglise Kolledži abiturientide klassijuhatajatega, et valimisse lisada veel rahvusvahelise taustaga inimesi, kelle emakeeleks on inglise keel. Kuna küsitlus oli eesti keeles, aitasid õpilasi eesti keele oskusega klassikaaslased. Küsimust jagas oma õpilastele ka Pae Gümnaasiumi ettevõtlusõppe õpetaja, aidates autoril leida venekeelse taustaga õpilasi.

Peamiselt jõudis küsimustik koolidesse meili teel, autor saatis küsimustikud edasi koolide õppealajuhatajale. Õppealajuhatajate kontaktandmete puudumisel võttis autor ühendust kooli üldmeiliga.

Järgnevas tabelis on välja toodud mudelis kasutatavate kvalitatiivsete tunnuste kirjeldav statistika.

Tabel 3. Mudelis kasutatavate kvalitatiivsete tunnuste kirjeldav statistika

Tunnus	Abiturientide arv	Osakaal
Sugu		
Naine	86	63.24%
Mees	48	35.29%
Mittebinaarne	2	1.47%
Töökogemus		
Olemas	30	21.13%
Puudub	112	78.87%
Varasem ettevõtluskogemus		
Jah	40	28.17%
Ei	102	71.83%
Õppinud ettevõtlust/majandust		
Õppinud ettevõtlust/majandust	103	72.54%
Ei ole õppinud	39	27.46%
Kodune keel		
Eesti	117	82.39%
Vene	20	14.08%
Inglise	5	3.52%
Perekonnas ettevõtjad		
Jah	81	57.04%
Ei	61	42.96%

Allikas: Excel, autori koostatud

2.2. Uuringu ja tulemuste analüüsi meetoodika

Andmete kogumiseks viidi läbi küsitlus Google Forms keskkonnas. Küsimustik (lisa 1) koosnes 20 küsimusest. Küsimustik oli avatud 2023 aasta 26. novembrist 9. detsembrini. Vastamine oli anonüümne. Küsimustik algas taustinfo kogumisega, kus vastajatel tuli

märkida oma sugu, kodune keel, varasem ettevõtluse/töö kogemus ning teada anda, kas nad on õppinud/õpivad mõnda majanduse või ettevõtluse ainet. Autor uuris ka õpilaste praegust rahulolu ettevõtlus- ja/või majandusainetega ning soodustavaid ja takistavaid tegureid ettevõtlusega alustamiseks.

Küsimustiku peamiseks aluseks on Edu ja Tegu ettevõtlusõppe programmi ettevõtluspädevuse hindamise mudel, mis koosneb neljast valdkonnast: äriideede elluviimine, enesejuhtimine, sotsiaalsete olukordade lahendamine, väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine. Mudel jaguneb omakorda neljateistkümneks alapädevusteks, mis kuuluvad eelnimetatud valdkondade alla. Autor otsustas uuringut kohandada ja valis küsitluse jaoks igast valdkonnast vähemalt ühe alapädevuse välja (kokku viis). Ettevõtlusvalmiduse hindamiseks paluti iga alapädevuse juures lugeda ning hinnata 5-punkti skaalal, kas väitega nõustutakse või mitte. Kokku valis autor alapädevuste uurimise jaoks välja 16 väidet (küsimused 14-18). Mida suurem punktide arv kokku saadi, seda parem oli vastaja ettevõtluspädevuse tase. Mida vähem punkte konkreetse alapädevuse puhul esitatud väidete puhul saadi, seda nõrgemaks loetakse antud pädevust.

Küsimustikust saadud vastuseid vaadeldi, korrastati, kodeeriti ja koostati kirjeldav statistika. Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusvalmiduse hindamiseks viidi läbi korrelatsioonanalüüs.

Korrelatsioonanalüüsi alusel kontrolliti töös püstitatud küsimuste seost tunnustevahelise korrelatsioonimaatriksi abil, mille tulemus põhineb dispersioonanalüüsil. See omakorda võimaldab käsitleda liigitusi mitme tunnuse alusel korraga, nende omavahelises interaktsioonis. Antud uuringu näites uuriti korrelatsioonanalüüsiga, kas varasema ettevõtlusõppe läbimise ja sooviga tulevikus ettevõtjana alustamisel esineb seos.

Korrelatsiooni tugevuse hindamiseks on kasutusel korrelatsioonikordaja, mille väärtus võib muutuda vahemikus -1.0 kuni +1.0. Väärtus -1 tähistab suurimat negatiivset ning väärtus +1 suurimat positiivset korrelatsiooni, 0 väärtuse korral seos puudub. Korrelatsiooni tugevust väljendab korrelatsioonikordaja või koefitsient, mida tähistatakse tähega r . Korrelatsiooni tugevus on seda kõrgem, mida lähemal on kordaja absoluutväärtus ühele ja seda nõrgem, mida lähemal on väärtus nullile (Õunapuu, 2014).

Bakalaureusetöö eesmärgi, sellest lähtuvate uurimisküsimuste ja hüpoteesidele vastamiseks ning kontrollimiseks koostas autor seoste kombinatsiooni, sidudes uuringu küsimused analüüsitavate uuringu küsimustega.

Tabel 4. Küsimuste maatrikstabel.

Uurimisküsimus	Andmeanalüüsi küsimused
1) Milline on abiturientide valmidus ja soov ettevõtlusega alustamiseks?	2. Kas olete koolis õppinud mõnda ettevõtluse või majanduse ainet? 4. Kas näete ennast tulevikus ettevõtjana?
2) Kas ja milline on õpilaste varasem kokkupuude ettevõtlusega?	5. Milline on varasem töökogemus? 6. Kas omate varasemat ettevõtluskogemust? (nt õpilasfirma) 8. Kas perekonnas on juba ettevõtjaid? (näiteks vanemad)
3) Millised on noorte hinnangul ettevõtlust soosivad ja takistavad tegurid?	11. Mis on suurimad puudujäägid ettevõtlusõppes, kuidas/mida saaks Teie hinnangul parandada? 12. Palun hinnake viie palli skaalal, kui oluline on Teie jaoks ettevõtlusega alustamisel: võimalus saada tegutseda jätkusuutlikult; loominguuline vabadus; võimalus palju teenida; saan ühiskondlikku probleemi leevendada; paindlikkus tööaja ja koha suhtes; teenin enda, mitte kellegi teise firma jaoks 13. Mis takistab Teid peamiselt ettevõtlusalase karjääri valimisel? (vali top

	3)
<p>4) Milline on noorte endi hinnangul teoreetiline ja vaimne valmisolek ettevõtlusega alustamiseks?</p>	<p>14. Palun märgi iga väite puhul, kui nõus sellega oled. Vasta võimalikult täpselt, hetkeolukorrast sõltuvalt: Püstitan pikaajalisi rahalisi eesmärke ja püüan neid saavutada; Minul on oluline jälgida finantsturgudel toimuvat ja olla kursis majandusliku olukorraga laiemalt; Uurin võimalusi, enne kui oma raha kulutan/investeerin</p> <p>15. Palun märgi iga väite puhul, kui nõus sellega oled. Vasta võimalikult täpselt, hetkeolukorrast sõltuvalt. Ei ole õigeid ega valesid vastuseid: Mu otsused peegeldavad minu kõige olulisemaid väärtusi; Mu tegevused peegeldavad seda, kes ma tõeliselt olen; Ma teen teatud tegevusi seepärast, et siis meeldin teistele enam</p> <p>16. Märkige iga väite järele number, mis alloleval skaalal kirjeldab seda, kuidas väited kirjeldavad, mida te tõenäoliselt mõtleksite: Tegin midagi valesti; Kui nii, siis nii; Lepin olukorraga; Mõtlen välja plaani, mida nüüd edasi teha; Nad peaksid oma kandideerimistingimusi muutma</p> <p>17. Märkige iga väite järele number, mis alloleval skaalal kirjeldab seda, kuidas te väidetega nõustute: Palun alati vabandust, kui solvan tahtmatult kellegi tundeid; Olen võimeline koostööd tegema igat tüüpi inimestega (nt erivajadustega isikud, kõrgelt või madalalt kvalifitseeritud isikud,</p>

	<p>migrandid jt); Arvan, et paljudel juhtudel on koostööl suurem väärtus kui üksi tegutsedes 18. Hinnake, kuivõrd nõustute väidetega probleemi lahendama asudes: Pöoran ettevaatavalt tähelepanu asjaoludele, mis võivad kujuneda tulevikus probleemiks; Et vältida valedele teemadele keskendumist, püüan probleemist põhjalikult aru saada, enne kui asun seda lahendama; Püüan probleemi hinnata mitmest vaatenurgast ja mõelda välja eri lahendusi</p>
--	--

Allikas: Autori koostatud

Küsimuste maatrikstabel on aluseks bakalaureusetöö kolmandale osale, kus autor esitab selgunud tulemused ja järeldused ning ettepanekud. Uuringutulemused edastatakse tabeliga samas järjekorras.

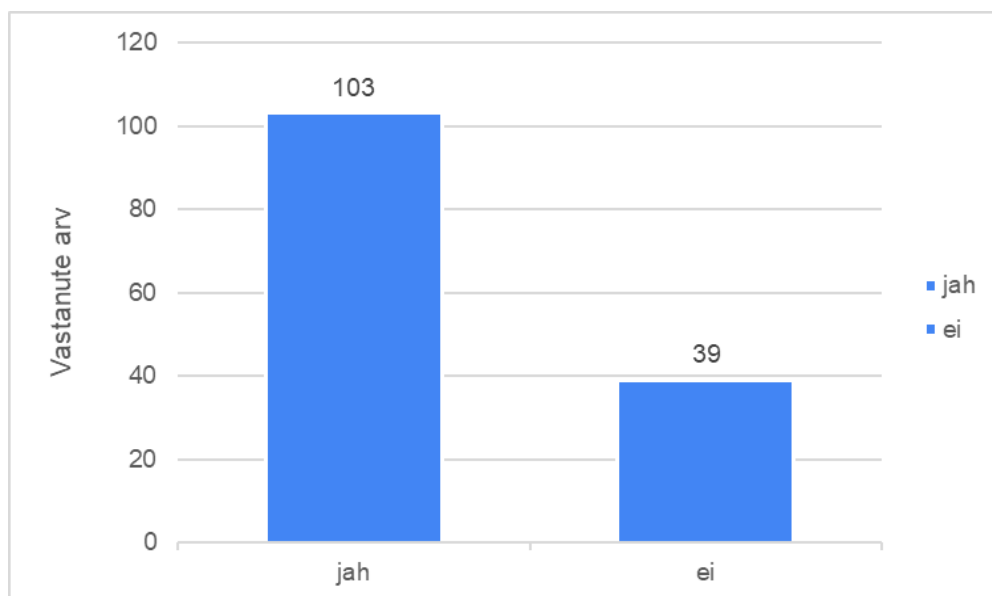
3. TULEMUSTE ANALÜÜS

3.1. Uuringutulemuste analüüs ja arutelu

Käesoleva töö raames esitab autor tulemused eelnevas punktis välja toodud küsimuste maatrikstabeli alusel.

1) Milline on abiturientide valmidus ja soov ettevõtlusega alustamiseks?

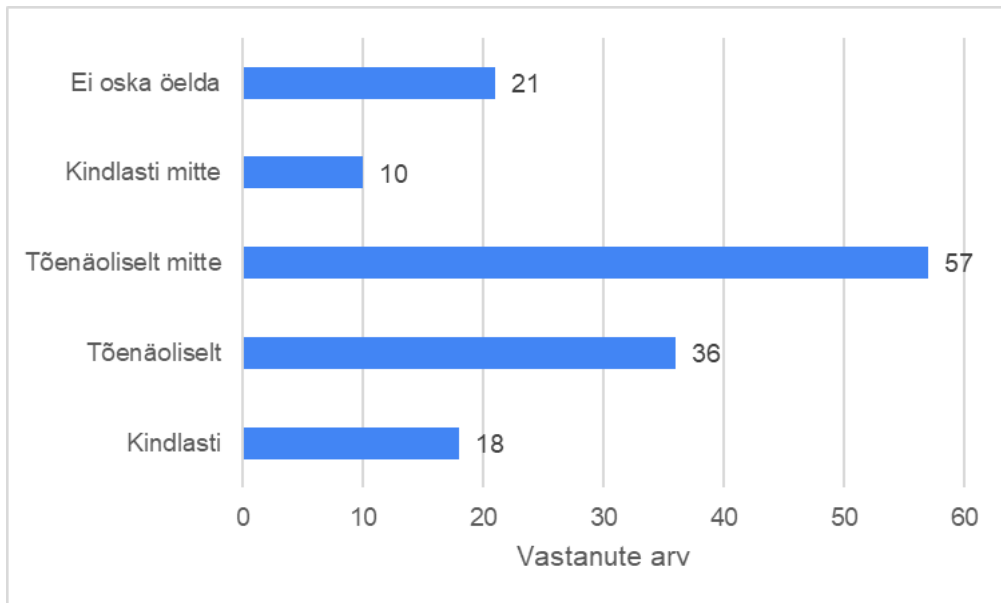
Uurimusküsimusele vastuse saamiseks oli autori poolt koostatud küsimustikus järgnevad küsimused:

Joonis 3. Kas olete koolis õppinud mõnda ettevõtluse või majanduse ainet?

Allikas: Autori koostatud

72,5% vastanutest olid varasemalt ettevõtlust- ja/või majandust õppinud ning 27,5% õpilastest varasemat õpikogemust ei olnud.

Joonis 4. Kas näete ennast tulevikus ettevõtjana?

Allikas: Autori koostatud

Tulevikus ettevõtjana alustamise soovi kohta esitati õpilastele viis vastusevarianti, millest ettevõtlusega alustamise soovi avaldavad kaks varianti (kindlasti, tõenäoliselt). Kindlasti soovib ettevõtlusega alustada 12,7% õpilastest ehk 18 vastanut. Vastusevariandi “tõenäoliselt” valis 36 õpilast (25,4%). 21 vastanut ehk 14,8% uuritute polnud oma soovis kindlad. Ettevõtlusega ei soovi alustada kindlasti 7% õpilastest (10 vastanut) ning tõenäoliselt ei soovi ettevõtlusega tegeleda vastanutest suurim osa ehk 57 õpilast (40,1% vastanutest).

Uurimaks kas varasema ettevõtlusõppe läbimise ja ettevõtja karjääri valiku vahel on oluline seos, koostas autor korrelatsioonanalüüsi.

1. Hüpoteesi püstitus

H0- Ettevõtlus- ja või majandusainete õppimisel ei ole olulist seost tulevikus ettevõtjana alustamisega

H1- Ettevõtlus- ja või majandusainete õppimisel on seos tulevikus ettevõtjana alustamisega

2. Empiirilise väärtuse leidmine

Parameetri empiirilise väärtuse leidmine t 0.0777

korrelatsioonikordaja r 0.0066

valimimaht n 142

3. Kriitilise väärtuse leidmine 2.2658

α 0.05

v 140

4. Empiirilise väärtuse võrdlemine kriitilise väärtusega

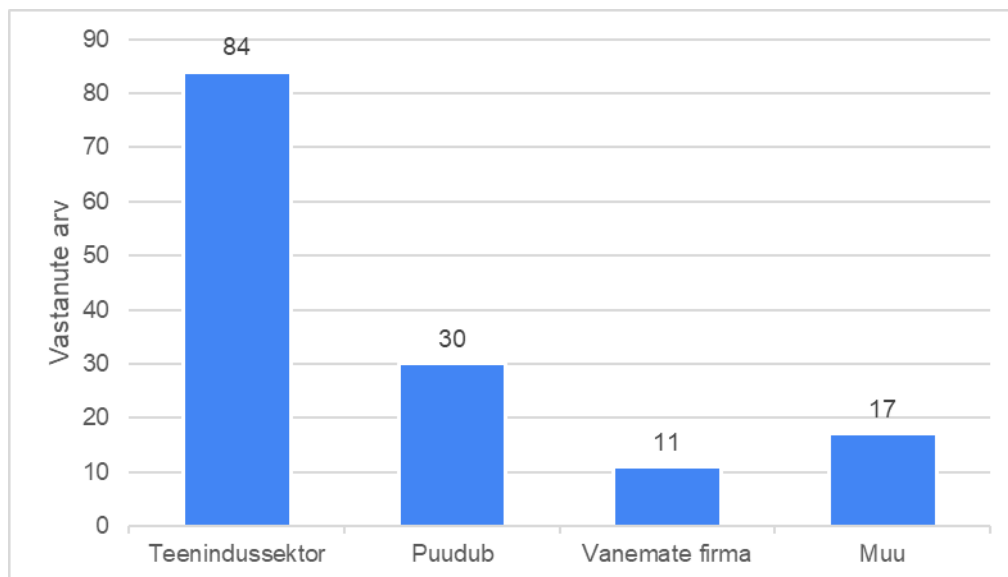
0.078 < 2.266

Tulemuseks t-empiiriline väärtus 0,0777, kriitiline väärtus 2,2658, neid võrreldes leidis autor, et olulisuse nivool 0,05 jääb kehtima H_0 , ettevõtluse ja/ või majandusainete õppimise ning ettevõtjana tulevikus tegutsemise vahel ei ole olulist korrelatsiooni.

Järgnevalt uuriti õpilaste varasemat töökogemust ning kogemust/kokkupuudet ettevõtlusega.

2) Kas ja milline on õpilaste varasem kokkupuude ettevõtlusega?

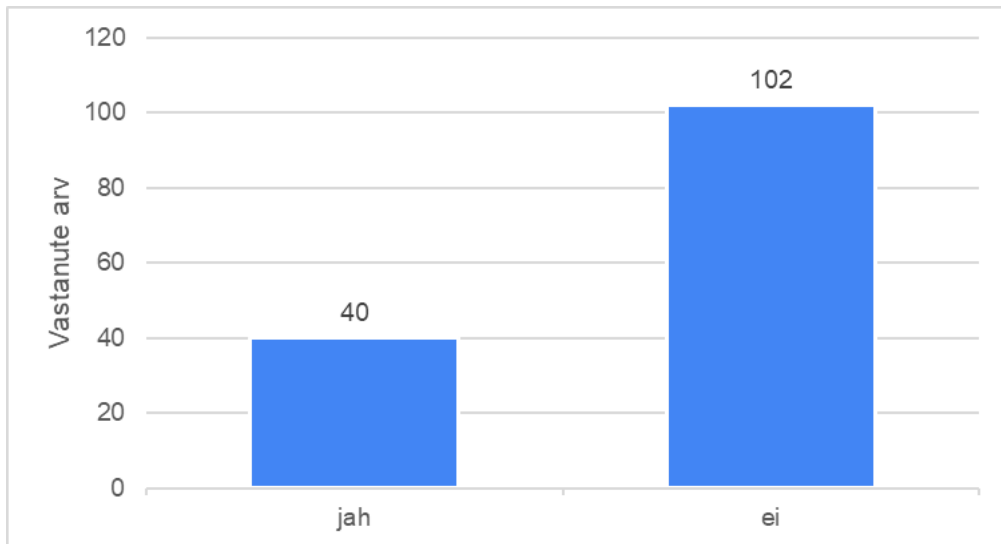
Andmeuringus vastasid antud uurimisküsimusele järgnevad küsimused:

Joonis 5. Milline on varasem töökogemus?

Allikas: Autori koostatud

Suurim osa vastanutest (59,2%) ehk 84 õpilast on varasemalt töötanud teenindussektoris. 21,1% õpilastest töökogemus (30 vastanut) puudub. Lisaks on töötatud veel perefirmades, ladudes, ehitussektoris ja mõnel vastanul oli ka oma firma.

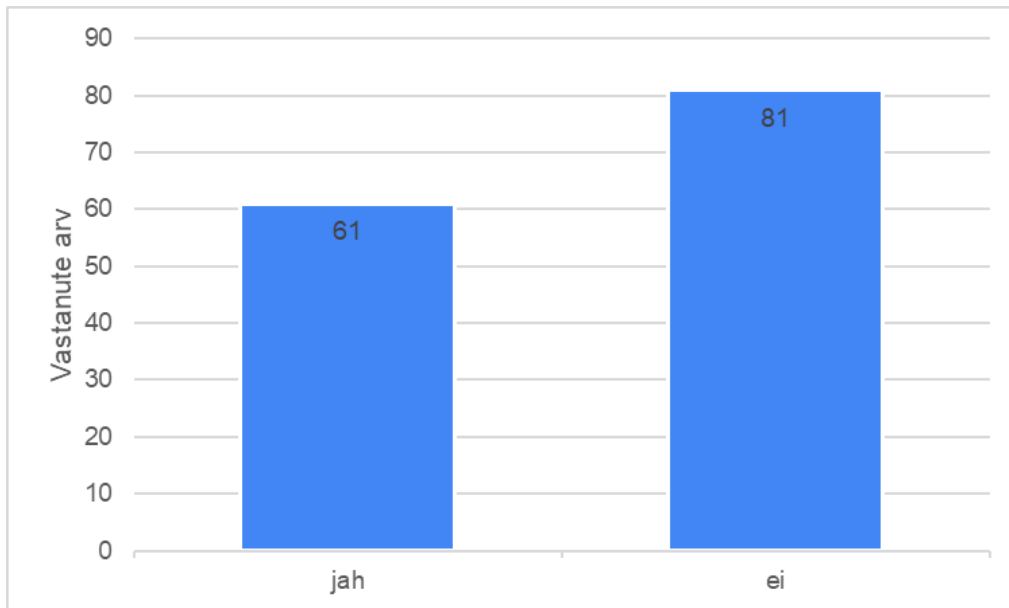

Joonis 6. Kas omate varasemat ettevõtluskogemust?

Allikas: Autori koostatud

28,2% (40 inimest) vastanutest on juba varasema ettevõtluskogemusega, 71,8% (102 õpilasel) sellist kogemust veel ei ole.

Varasema ettevõtluskogemuse paremaks määratlemiseks oli küsimustikus lisaküsimus, mis avatud vastusega uuris, milline on noorte senine ettevõtluskogemus. Suurim osa vastanutest on ettevõtlusega kokku puutunud läbi õpilasfirma. Mõned on peredega avanud restorane, suveperioodil teinud *pop up* restorani. Üksikud on alustanud ka oma *start up*iga. Lisaks on aidatud leida rahastust MTÜ-le, korraldatud erinevaid võistlusi ja üks õpilane on osalenud kaks korda “Hüppelaud” programmis.

Joonis 7. Kas perekonnas on juba ettevõtjaid?

Allikas: Autori koostatud

Suurel osal vastanutest (57% ehk 81 õpilasel) on keegi perekonnas juba ettevõtja. 61 vastanul (33%) perekonnas ettevõtjad puuduvad.

Täiendavalt uuriti nendelt, kellel on perekonnas juba ettevõtjad olemas, kuidas see mõjutab õpilaste soovi ettevõtlusega alustamiseks. 50 õpilast leidis, et neid perekondlik eeskuju ei mõjuta. 9 õpilast ei soovi ettevõtlusega alustada ning 28 õpilast avaldas soovi ettevõtlusega alustamiseks. Samuti toodi välja, et kodune eeskuju julgustab, mainides, et kui vanem sai hakkama, on ka õpilasel endal õnnestumiseks suurem enesekindlus.

3) Millised on noorte hinnangul ettevõtlust soosivad ja takistavad tegurid?

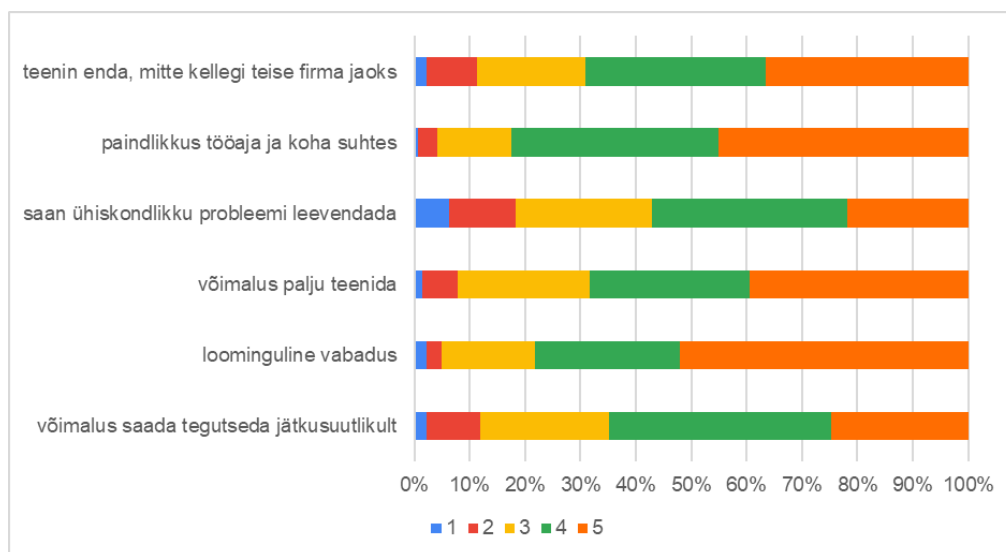
Uurimusküsimusele vastuse saamiseks oli autori poolt koostatud küsimustikus järgnevad küsimused:

Mis on suurimad puudujäägid ettevõtlusõppes, kuidas/mida saaks Teie hinnangul parandada?

Tegemist oli avatud vastustega küsimusega, kus välja toodi erinevad probleemkohad. Palju mainiti ettevõtlusõppe puudumist, selles osas toodi välja ka ebavõrdsus koolide vahel, õpe soovitati teha kõigile kohustuslikuks. Teisalt leiti, et ettevõtlusõppe on valikaine, mille

õppimist võimaldatakse ainult teatud suundade klassidele. Pettumust avaldati ka olemasoleva õppe osas: õpe on liiga teoreetiline, algtasemel, puudust tunti alustavate ettevõtete näidetest. Samuti oli ettevõtlustunde väga vähe, keskenduti liialt äriplaanile. Rohkem tähelepanu soovitati pöörata ka sisulisele analüüsile, mõistmaks, miks midagi õnnestus või ebaõnnestus ja kuidas saaks järgmine kord paremini. Täiendavalt sooviti õpilasfirma alustamiseks ainet ja tuge, see jääb osades koolides puudulikuks. Praktilise poole pealt tundus õpe liiga kerge, puudust tuntakse finantskirjaoskuse arendamisest, maksude ja kulude ülevaatest.

Noorte motivatsiooni leidmiseks ettevõtlusega alustamisel paluti hinnata kuue erineva väite puhul viie palli skaalal, kui olulised on nende jaoks välja toodud aspektid.

Joonis 8. Mis on ettevõtlusega alustamisel oluline?

Allikas: Autori koostatud

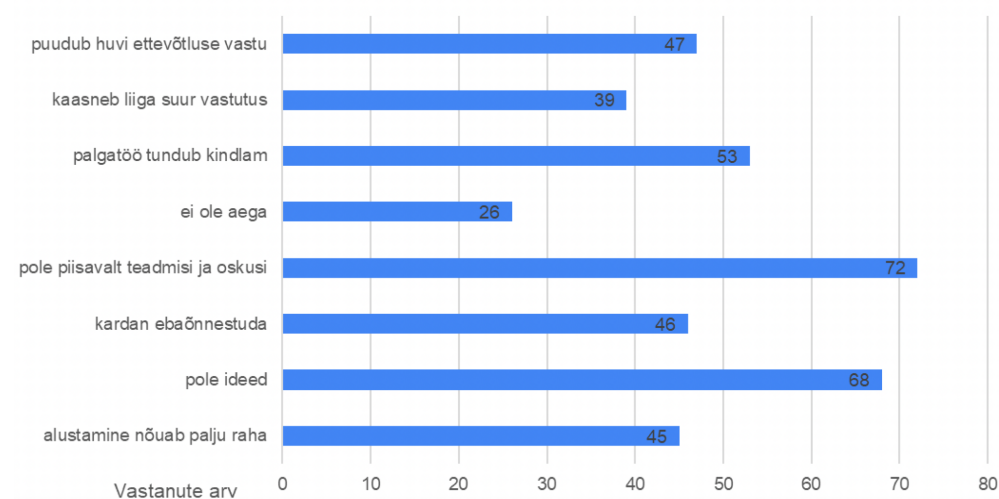
Leidmaks olulisemad tegurid ettevõtlusega alustamise kohta arvutas autor kõikide tunnuste kohta saadud vastuste keskmise väärtuse ja järjestas need kahanevas järjekorras. Kõige olulisemaks tunnuseks osutus loominguline vabadus (keskmine skoor 4,23), millele järgnesid paindlikkus tööaja ja koha suhtes (keskmine 4,22), võimalus palju teenida (keskmine 3,98) ning võimalus teenida enda, mitte kellegi teise firma jaoks (keskmine 3,92). Vähem oluliseks osutusid võimalus tegutseda jätkusuutlikult (keskmine 3,75) ning võimalus ühiskondlikku probleemi leevendada (keskmine 3,54).

Tabel 5. Ettevõtlusega alustamise tegurite keskmised väärtused

Tegur	Keskmine väärtus
loominguline vabadus	4,23
paindlikkus tööaja ja koha suhtes	4,22
võimalus palju teenida	3,98
võimalus teenida enda, mitte kellegi teise firma jaoks	3,92
võimalus tegutseda jätkusuutlikult	3,75
võimalus ühiskondlikku probleemi leevendada	3,54

Allikas: Autori koostatud

Samuti uuriti suurimaid takistavaid tegureid ettevõtlusalase karjääri valimisel, paludes õpilastel välja valida top kolm tegurit.

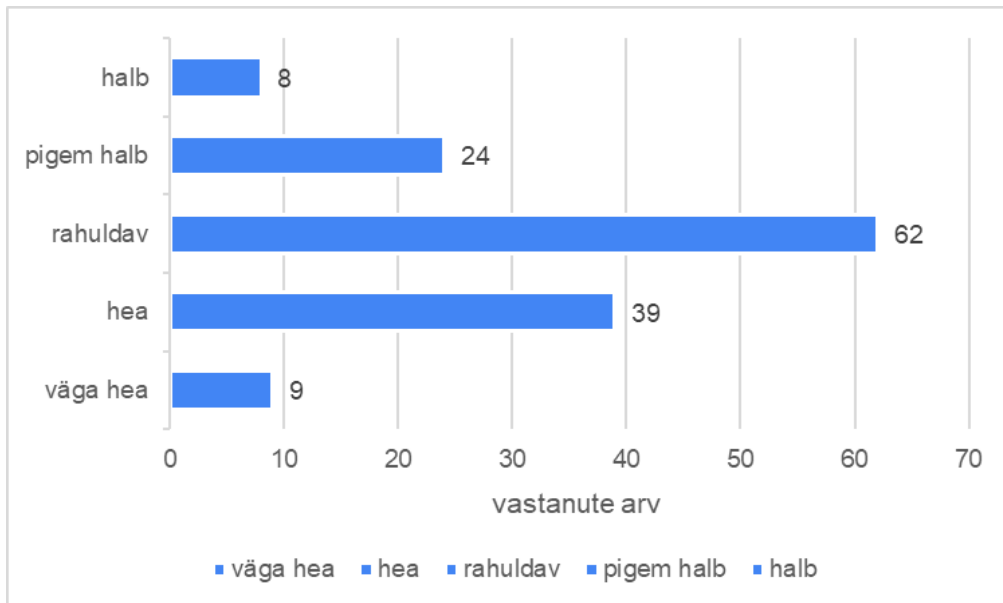

Joonis 9. Mis takistab peamiselt ettevõtlusalase karjääri valimisel?

Allikas: Autori koostatud

Ettevõtlusalase karjääri suurimaks takistusteguriks valiti teadmiste ja oskuste puudumine, mille tõi välja 72 vastanut. Idee puudumist mainis 68 õpilast. Palgatöö tundus kindlama variandina 53 õpilase jaoks. Huvi puudumist ettevõtluse vastu tõi välja 47 õpilast ning viiendaks takistavaks teguriks osutus hirm ebaõnnestuda, mille tõi välja 46 vastanut.

Täiendavalt uuris autor õpilastelt hetkese ettevõtlusõppe taseme kohta ja kas ettevõtlusainete pakkumine gümnaasiumis aitab populariseerida ettevõtlust.

Joonis 10. Kuidas hindate ettevõtlusõppe taset?

Allikas: Autori koostatud

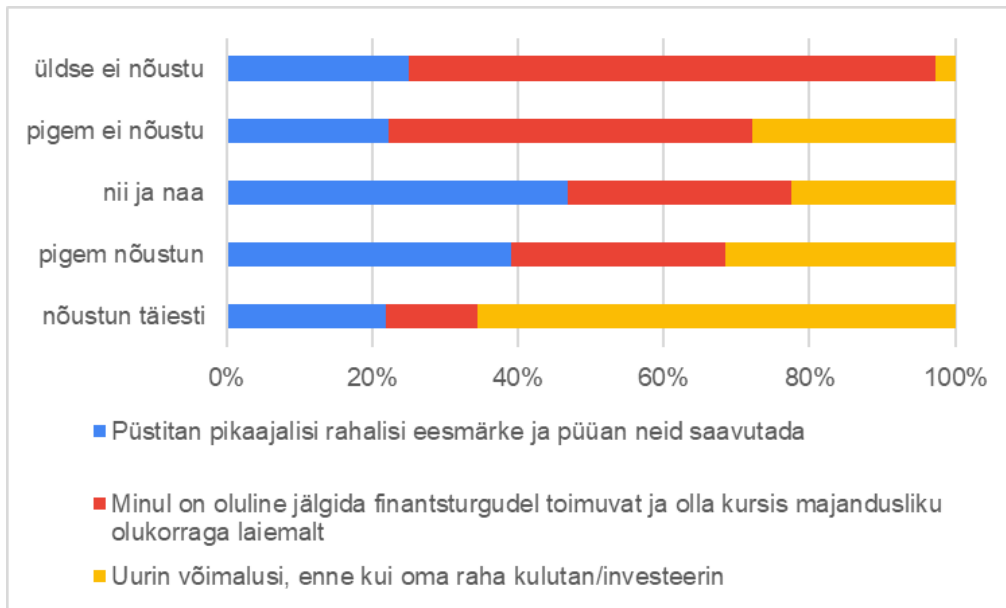
Suurim osa vastanutest hindas ettevõtlusõppe taseme rahuldavaks (62 vastanut). Alla rahuldava hinnangu andis 32 õpilast (22,5%), kellest 24 hindas taseme pigem halvaks ja 8 halvaks. Hea hinnangu andis 39 õpilast ning väga hea 9 vastanut.

- 4) Milline on noorte endi hinnangul teoreetiline ja vaimne valmisolek ettevõtlusega alustamiseks?

Ettevõtlusega alustamise valmisolekuks kasutas autor Edu ja Tegu mudelit, mis kohaldati vastavalt vajadusele. Kokku uuriti igat kompetentsi, sealhulgas viite erinevat alapädevust. Pädevuste võrdlemiseks koostati võrdlus keskmiste punktisummade kaupa.

3.1.1. Äriideede elluviimine. Finantskirjaoskus.

Finantskirjaoskuse uurimiseks esitati kolm väidet, kus õpilased pidid märkima, kui võrd nad antud väidetega nõustuvad. Skaala oli küsimuste puhul ette antud, kus 5 – nõustun täiesti; 4 – pigem nõustun; 3 – nii ja naa; 2 – pigem ei nõustu; 1 – üldse ei nõustu. Mida kõrgem skoor, seda tugevam on õpilaste kompetents.

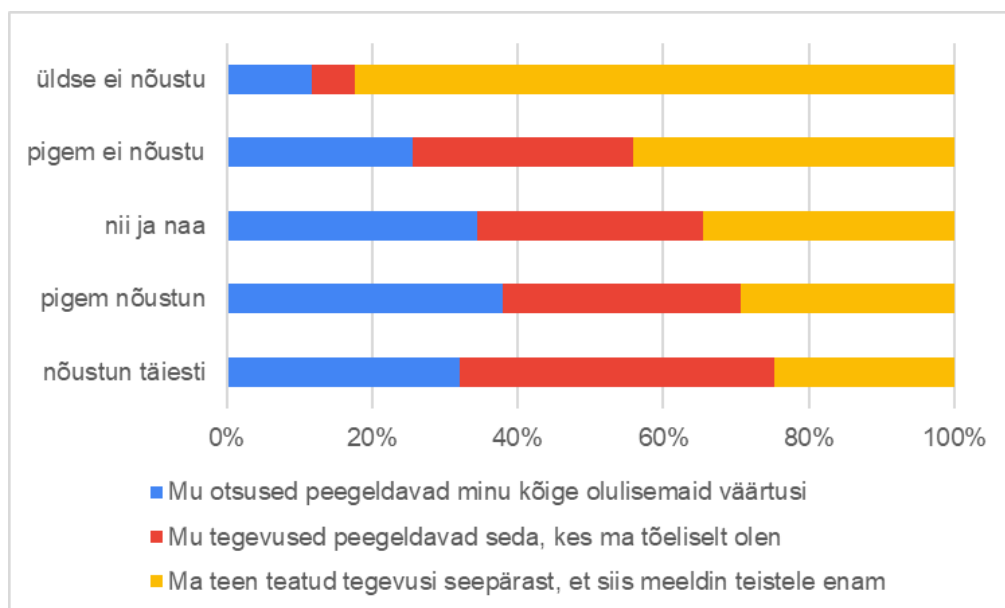
Joonis 11. Finantskirjaoskus

Allikas: Autori koostatud

Antud alakomponententsi puhul olid õpilaste vastused küsimuste lõikes üpriski erinevad. Kõige olulisemaks märgiti võimaluste uurimine enne oma raha kulutamist/investeerimist, millega nõustus täielikult 57 vastanut, pigem nõustus (5 palli skaalal tugev 4) 42 vastanut. Kõige vähem oluliseks peeti finantsturgudel toimuvat ja majandusliku olukorraga laiemalt kursis olemist, kus nelja ja viie pallise hinnangu andis kokku 50 vastanut. Pikaajaliste rahaliste eesmärkide püstitamist ja saavutamist märkis üle kolme palli 71 õpilast.

3.1.2. Enesejuhtimine. Motivatsioon.

Motivatsiooni uurimiseks kasutas autor nii autonoomse (joonisel 12 punase ja sinisega märgistatud) kui ka kontrollitud motivatsiooni väiteid (joonisel 12 kollaselt märgistatud).

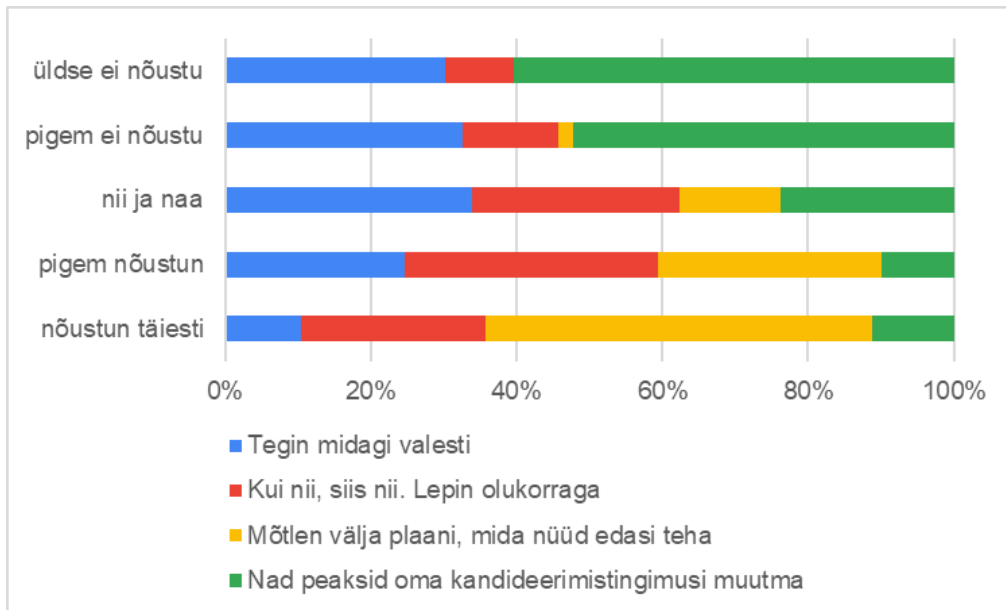
Joonis 12. Motivatsioon

Allikas: Autori koostatud

Nende küsimuste põhjal osutus tugevamaks kompetentsiks autonoomne motivatsioon, mõlema küsimuse puhul hindas nelja ja viie palliga nõusolekut ligi 90 õpilast. Sellest saab järeldada, et küsimustikule vastanud kalduvad elus otsuseid tegema tuginedes autonoomsele motivatsioonile. Arvesse tuleb aga võtta, et vastavalt olukorrale võivad motiivid olla erinevad ja küsimustik peegeldab üldist tendentsi (Arro *et al.*, 2021).

3.1.3. Enesejuhtimine. Emotsioonidega toimetulek.

Emotsioonidega toimetuleku hindamiseks kasutas autor töö raames kohandatud küsimusi, tekitades õpilastele näiliku tööle kandideerimise olukorra. Autor uuris nii kohanemist toetavaid väiteid (joonisel 13 sinise, kollasega märgitud) kui ka kohanemist vähem toetavaid väiteid (joonisel 13 punase, rohelisega märgitud).

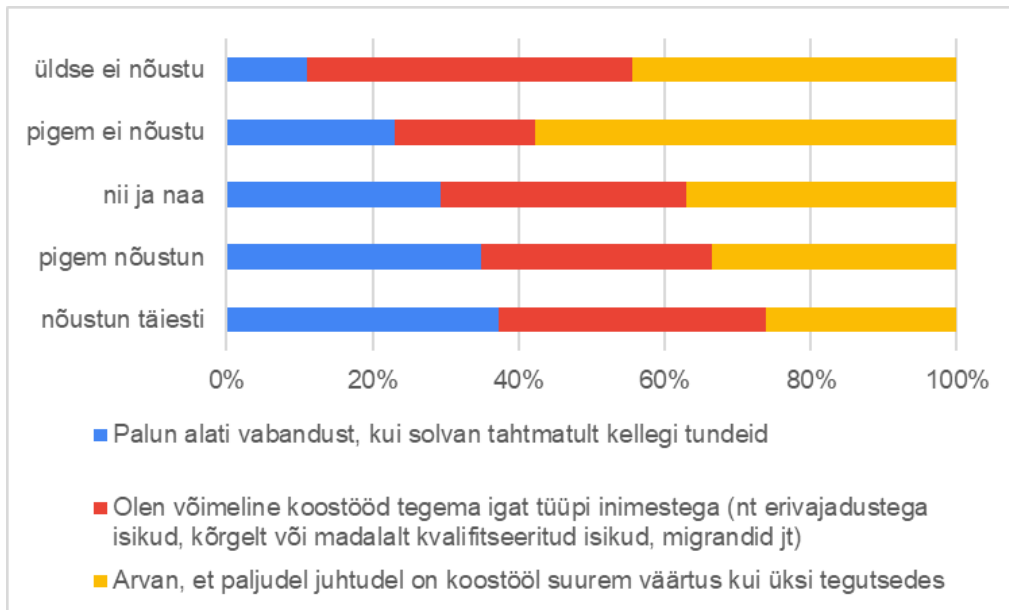
Joonis 13. Emotsionaalne toimetulek

Allikas: Autori koostatud

Kõige rohkem nõustuti väitega, et edasiseks tuleb välja mõelda plaan. Täieliku nõusolekuga vastas 76 õpilast, pigem nõustus 46 õpilast. Kõige vähem nõustuti väitega, et kandideerimistingimusi peaks muutma. Neli ja viis palli antud küsimusele anti vaid 31 õpilase poolt. Siinkohal on näha tendentsi, et uuringus osalenud kalduvad pigem kohanemist toetavate väidete poole.

3.1.4. Sotsiaalsete olukordade lahendamine. Suhtlemine ja koostööskus.

Sotsiaalsete oskuste lahendamise uurimiseks kombineeris autor kaks alapädevust: suhtlemine (joonisel 14 sinisega tähistatud) ja koostööskus (joonisel 14 punase ja kollasega tähistatud).

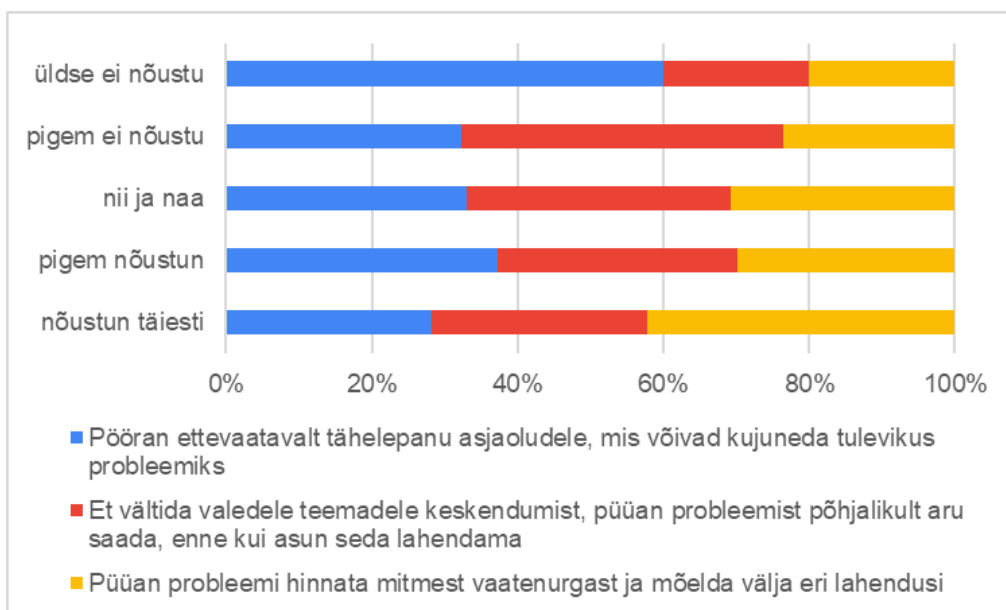
Joonis 14. Sotsiaalsete olukordade lahendamine

Allikas: Autori koostatud

Tugevamaks alapädevuseks saab antud tulemuste põhjal nimetada suhtlemisoskust. Vastanute 57 vabandab alati tahtmatult kellegi tundeid solvates, 51 vastanut andis hinnanguks neli palli viiest. Tugev oli koostööoskus igat tüüpi inimestega, 56 vastanut nõustus väitega täielikult, 46 õpilast andis hinnangu “pigem nõustun”. Koostöö väärtus võrreldes üksi tegutsemisega hinnati samuti tugevaks, 40 õpilast nõustus väitega täielikult, pigem nõustus 49 vastanut.

3.1.5. Väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine. Probleemilahendus.

Väärtust loova mõtlemise ja lahenduste leidmise uurimiseks kasutas autor probleemilahenduse alapädevust. Autor valis välja kolm küsimust, mis sisaldaks endas probleemi mõtestamist/defineerimist (joonisel 15 sinine), probleemi lahendamise idee leidmist (joonisel 15 punane) ning probleemi lahendamise idee valikut (joonisel 15 kollane).

Joonis 15. Probleemi lahendamine

Allikas: Autori koostatud

Vastanute tugevaimaks küljeks osutus probleemi lahendamise idee valik, 106 vastanut hindas vastust nelja ja viie palliga. Probleemi mõtestamise ja lahendamise idee leidmine oli vastanutel üpris sarnane, mõlemate vastuste keskmiseks tuli 3,8. (siia allikat vaja????)

3.1.6. Ettevõtluspädevuste võrdlus

Tuvastamaks Tallinna abiturientide kõige tugevamad ja nõrgemad pädevused, koostas autor kõikide tulemuste kohta keskmiste tabeli. Töösse lisati paremaks ülevaateks põhipädevuste keskmised väärtused.

Tabel 6. Ettevõtluspädevuste keskmised väärtused

Ettevõtluspädevus	Keskmine väärtus
Äriideede elluviimine	3,383
Enesejuhtimine	3,482
Sotsiaalsete olukordade lahendamine	3,958
Väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine	3,915

Allikas: Autori koostatud

Tulemuste leidmiseks kasutas autor programmis Excel average funktsiooni. Kõigepealt leiti keskmine iga küsimuse keskmise kohta ning seejärel iga pädevuse keskmine (näiteks küsimus 16 puhul võeti kõigepealt kolme väite keskmised tulemuseks ja üldtulemuse saamiseks kõigi kolme keskmine). Kuna enesejuhtimise küsimusi oli kaks, leidis autor keskmise kahe väärtuse keskmiste põhjal. Vastanute tugevaimaks pädevuseks osutus sotsiaalsete olukordade lahendamine, mille keskmiseks punktiskooriks oli 3,96. Sellele järgnes väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine (3,92) ning enesejuhtimine (3,48). Abiturientide nõrgimaks kompetentsiks oli äriideede elluviimine, kus finantskirjaoskuse hindamise keskmine punktiskaala oli vaid 3,38.

3.2. Järeldused ja ettepanekud

Bakalaureusetöös esitatud uurimisküsimustele vastuste leidmiseks viidi läbi kvantitatiivne uuring. Järgnevalt annab autor vastused esitatud küsimustele ja arutleb uurimisprobleemi lahenduse üle.

Abiturientidel on soov ettevõtlusega alustamiseks, ennast näeb tulevikus ettevõtjana kindlasti või tõenäoliselt 38% õpilastest. Varasemalt oli ettevõtlust õppinud 103 vastanut, 39 õpilasel kogemus puudus. Seose leidmiseks varasemate õpingute ning ettevõtlusega alustamise vahel koostas autor korrelatsioonanalüüsi. Selgus, et ettevõtluse- ja/või majandusainete õppimise ja ettevõtja karjääri valimise vahel ei ole olulist seost. Samas tuleb silmas pidada, et antud töös kasutatud valim võib olla liiga väike järelduste tegemiseks, sest ligi 28% vastustest ei saanud kaasata analüüsi. Ettevõtlusained ei pruugi ettevõtja karjääri valimist toetada mitmel erineval põhjusel: ainekavaga ei olda piisavalt rahul, noorte karjääri ambitsioonid ei sisalda ettevõtlust ja puudub võrdlev kogemus palgatöoga.

Varasemat töökogemust omab 79% õpilastest, kokkupuude tuleb valdavalt teenindussektorist. Töötatud on ka ehituses, tootmissektoris, vanemate firmades. Vaatamata suurele töökogemusele on ettevõtluskogemus pigem madal. Ettevõtlusega on tegelenud 28,2% vastajatest, valdav kogemus tuleb õpilasfirmadest. Perekondlik eeskuju ettevõtjatena on 81 õpilasel, kellest 28 leidsid, et perekondlik näide julgustab neid ettevõtlusega alustamiseks. Ettevõtlusega alustamise motiveerivaimateks teguriteks hinnati loominguline vabadus, paindlikkus tööaja ja koha suhtes ning võimalus palju teenida.

Puudujääke ettevõtlusõppes ja ettevõtlusega alustamiseks oli vastanute jaoks mitmeid. Ettevõtlusõpe pole saadaval kõikides koolides, osades koolides on õpe võimaldatud vaid teatud suundadele valikainena. Palju kritiseeriti hetkel võimaldatavat õpet, tuues välja, et tase on liiga kerge, sisu pea täieulatuslikult teoreetiline. Puudust tuntakse elulistest näidetest, rahatarkusest (sh maksude, investeerimisalasest teabest ning raamatupidamise algtõdedest). Vajaka jääb lisaks tasemel õpetajatest, täiendavat tuge vajatakse õpilasfirmade alustamiseks. Suurimateks takistusteks ettevõtlusalase karjääriga alustamiseks hindasid vastanud teadmiste ja oskuste puudumise, idee puudumise ning palgatööd hinnati kindlamaks sissetuleku allikaks. Täiendavalt mainiti hirmu ebaõnnestumise ees ja huvi puudumist ettevõtluse vastu. Autori hinnangu kohaselt on takistavaid tegureid võimalik hea ettevõtlusõppe võimaldamise korral suures osas vähendada, jagades õpilastele vastavaid teadmisi ja toetada neid oskuste arendamisel. Rahulolematust õppe osas saab välja lugeda täiendavalt vastanute ettevõtlusõppe hinnangutest. 62 õpilast hindas taseme rahuldavaks, 32 õpilast andis hinnangu pigem halb või halb. Hea või väga hea hinnangu õppele andis 48 õpilast (vaid 33% vastanutest).

Õpilaste valmisoleku testimiseks ettevõtlusega alustamiseks kasutas autor Edu ja Tegu ettevõtluspädevuse mudelit, testides ettevõtluskompetentse. Tugevaimaks kompetentsiks osutus sotsiaalsete olukordade lahendamise oskus, mille keskmine vastamisskoor oli 3,96. Nõrgim kompetents oli äriideede elluviimine, keskmise skooriga 3,38. Tulemused lähevad kokku õpilaste arvamusega ettevõtlusõppe osas, kus toodi välja puudust just finantsteadmiste osas. Olgugi, et ettevõtluskarjäär ei pruugi olla kõigi jaoks, on rahaline toimetulek elus oluline iga täiskasvanud inimese jaoks. Õpe võiks autori hinnangul sisaldada vähemalt gümnaasiumiastmes järgnevaid teadmisi: pensionisüsteem, maksud, laenud, erisoodustused, toetused, eelarve planeerimine, ettevõtluse liigid ja ettevõtte avamiseks vajaminevad toimingud, algteadmised raamatupidamisest. Tähelepanu all võiks olla ka säästmise olulisus ja investeerimine. Autor usub, et tasemel ettevõtlus- ja majandusõpe aitab lisaks karjäärivalikule populariseerida ka kõrghariduses majanduserialade valikut.

Käesoleva töö raames leiab autor, et antud teemat tuleks täpsemate tulemuste saamiseks ja järelduste tegemiseks laiendada üle Eesti. 142 vastanut on proportsionaalselt väike osa riigi abiturientidest. Erinevaid seoseid ja analüüse saaks luua maakonniti, mis võivad hetkepildi teistsuguseks muuta. Põhjapanevaks hindamiseks oleks vaja proportsionaalset esindatust Eesti maakondadest, mistõttu võivad hetkevastused olla kallutatud või proportsionaalselt

ebatäpsed. Teiseks leiab autor, et antud uuringut saaks laiendada ja täpsemaks muuta. Ettevõtluskompetentside hindamiseks kasutati mugandatud kuju, kus autor testis viit alapädevust. Küsitlus tuleks teha pikemaks, testides kõiki alapädevusi ning selle põhjal koostada järeldused. Suurem väidete arv võimaldaks ka leida rohkem puudujääke hetkel pakutavas õppes.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärk on hinnata Tallinna abiturientide valmidust ja soovi ettevõtlusega alustamiseks, tuvastada üldine rahulolu ettevõtluse- ja majandusainete osas. Lisaks soovib bakalaureusetöö autor leida valdkonnad, kus esineb puudujääke ja pakkuda parandusettepanekuid ettevõtlusõppe parandamiseks ja ettevõtluse populariseerimiseks.

Töö eesmärgi püstitamiseks püstitas autor järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Milline on abiturientide valmidus ja soov ettevõtlusega alustamiseks?
- 2) Kas ja milline on õpilaste varasem kokkupuude ettevõtlusega? Kas ja kuidas mõjutab perekondlik ja laiemalt ühiskondlik eeskuju valmidust ja soovi ettevõtlusega alustamiseks?
- 3) Millised on noorte hinnangul ettevõtlust soosivad ja takistavad tegurid?
- 4) Milline on noorte enda hinnangul teoreetiline ja vaimne valmisolek ettevõtlusega alustamiseks?

Uurimisküsimustele vastamiseks viidi perioodil 26.11.2023-09.12.2023 läbi küsitlus, milles osales 142 Tallinna abiturienti. Küsimustik algas taustinfo kogumisega. Täiendavalt uuris autor õpilaste rahulolu ettevõtlus- ja/või majandusainetega ning soodustavaid ja takistavaid tegureid ettevõtlusega alustamiseks. Küsimustiku teise poole aluseks on Edu ja Tegu ettevõtlusõppe programmi ettevõtluspädevuse hindamise mudel, mis koosneb neljast valdkonnast: äriideede elluviimine, enesejuhtimine, sotsiaalsete olukordade lahendamine, väärtust loov mõtlemine ja lahenduste leidmine.

Uuringu tulemusena leiti, et suurem osa vastanutest (62%) ei näe ennast tulevikus ettevõtjana. Ettevõtlust või majandust on varasemalt õppinud 103 vastanut, 39 õpilasel puudub õppekogemus. Ettevõtlus- ja/või majandusainete õppimise ning ettevõtluskarjääri alustamise vahel autor olulist seost ei leidnud.

Autor selgitas välja, et varasemat töökogemust omab 79% küsitletutest, kellest valdav enamus on töötanud teenindussektoris. Ettevõtlusega esineb kokkupuude 28% vastanutest, peamise kogemusega õpilasfirmadest. Perekondlik eeskuju ettevõtjate näol esines 81 õpilasel, kellest 28 märkis selle julgustavaks teguriks ettevõtlusega alustamiseks. Ettevõtlusega

alustamise motiveerivateks teguriteks pidasid õpilased loomingulist vabadust, paindlikkust tööaja ja koha suhtes, võimalust palju teenida.

Peamisteks puuduseks ettevõtlus- ja majandusõppes on ebavõrdsus ainete olemasolule. Kõikides koolides pole võimalik ettevõtlust ja/või majandust õppida, osades koolides saavad neid läbida vaid teatud suundade õpilased valikainetena. Õpet peetakse liialt algeliseks, teoreetiliseks, puudust tuntakse rahatarkuse õpetamisest ja elulistest ettevõtete õnnestumise ning ebaõnnestumise näidetest. Täiendavalt kritiseeriti heal tasemel õpetajate puudust, tuge õpilasfirmadega alguse tegemiseks. Õpilased hindasid suurimateks ettevõtlusega alustamise takistusteks teadmiste ja oskuste puudumise, idee puudumise ja palgatöö suurema kindluse. Ettevõtlus- ja/või majandusõpet hindas 62 õpilast rahuldavaks, 32 õpilast andis hinnanguks halb või pigem halb. Hea või väga hea hinnangu andis 48 õpilast, kes moodustavad valimist vaid 33%.

Abiturientide tugevaimaks ettevõtluspädevuseks osutus sotsiaalsete olukordade lahendamise oskus, keskmise skooriga 3,96 punkti viiest. Nõrgimaks kompetentsiks oli äriideede elluviimine, mille keskmiseks skooriks osutus 3,38. Autor teeb ettevõtluspädevuste parandamiseks ja ettevõtluse suuremaks populariseerimiseks ettepaneku võimaldada ettevõtlusõpet kõigile. Täiendavalt usub autor, et äriideede elluviimise kompetentsi ja finantskirjaoskuse alapädevuse parendamiseks peaks gümnaasiumiastmes õpetama järgnevaid teemasid: pensionisüsteem, maksud, laenud, erisoodustused, toetused, eelarve planeerimine, ettevõtluse liigid ja ettevõtte avamiseks vajaminevad toimingud, algteadmised raamatupidamisest. Tähelepanu all võiks olla ka säästmise olulisus ja investeerimine.

Autor leiab, et käesolev töö annab esmase ülevaate noorte ettevõtluse kompetentsidest ja valmisolekust ettevõtlusega alustamiseks, kuid selle põhjal saab teha järeldusi majandus- ja ettevõtlusõppe osas vaid Tallinna abiturientide kohta, kuna uuringu valim koosnes ainult pealinna viimase gümnaasiumiastme õpilastest. Antud bakalaureusetööd saaks edasi arendada, suurendades valimit üle-eestiliseks. Valimis peaks olema proportsionaalne esindatus kõikidest Eesti maakondades õppivatest abiturientidest, samuti saaks kaasata 11. klassi õpilasi. Samuti oleks võimalik analüüsida ettevõtluspädevusi põhjalikumalt, testides kõikide ettevõtluspädevuste alapädevusi, kaasates rohkem väiteid täpsemate keskmiste tulemuste leidmiseks.

SUMMARY

DETERMINING THE ENTREPRENEURIAL BEHAVIOR AND COMPETENCIES OF TALLINN'S HIGH SCHOOL GRADUATES

Laura-Lotte Varvas

Entrepreneurship is an economic activity that involves the creation of new business ideas, the establishment of a company, and its management with the aim of making a profit. Entrepreneurship encompasses various activities, including the development of a product or service, marketing, sales, finance, and the overall management of the company. Entrepreneurship can be associated with both the creation of new businesses and the expansion of existing ones. It involves taking risks and innovation, as entrepreneurs often have to operate in uncertain conditions, solving challenges, and competing in the market with other companies. (Shane, 2000)

In today's society, entrepreneurship has achieved a significant role in economic development and in individuals' personal and professional lives. The importance of entrepreneurial competence is increasingly emphasized, especially among those acquiring secondary education.

Despite the great interest in entrepreneurship, little research has been conducted on the competencies of young people for starting a business. Entrepreneurship may seem like a seemingly rewarding and easy way to self-realization, but it is unknown what competencies young people have for starting a business and what needs further development. Additionally, general satisfaction with entrepreneurship/economic subjects has not been previously examined.

The aim of this thesis is to assess the readiness and willingness of Tallinn's high school graduates to start entrepreneurship, and identify overall satisfaction with entrepreneurship and economic subjects. Additionally, the author aims to identify areas where there are deficiencies and provide suggestions for improving entrepreneurship education and promoting entrepreneurship.

To formulate the objective of the thesis, the author posed the following research questions:

- 1) What is the readiness and willingness of high school graduates to start entrepreneurship?
- 2) Do students have any previous experience with entrepreneurship, and if so, in what form? How do familial societal role model affect readiness and willingness to start entrepreneurship?
- 3) According to the youth's assessment, what are the factors that promote or discourage entrepreneurship?
- 4) In the opinion of the youth, what is the theoretical and mental readiness for starting entrepreneurship?

To answer the research questions, a survey was conducted involving 142 high school graduates from Tallinn. The questionnaire began with collecting background information. Additionally, the author investigated students' satisfaction with entrepreneurship and/or economic subjects, as well as the facilitating and hindering factors for starting entrepreneurship. The second part of the questionnaire is based on the Edu ja Tegu entrepreneurship education program's entrepreneurship competence assessment model, consisting of four areas: implementing business ideas, self-management, solving social situations, and creating value through creative thinking and finding solutions.

As a result of the study, it was found that the majority of respondents (62%) do not see themselves as entrepreneurs in the future. 103 respondents have previously studied entrepreneurship or economics, while 39 students lack study experience in these subjects. The author did not find a significant correlation between studying entrepreneurship and/or economics and the initiation of an entrepreneurial career.

Additionally, the author identified that 79% of the surveyed students have previous work experience, with the majority having worked in the service sector. Exposure to entrepreneurship was reported by 28% of the respondents, with student companies being the main source of experience. 81 students had familial role models who were entrepreneurs, and 28 of them considered this as an encouraging factor for starting entrepreneurship. Students identified creative freedom, flexibility in terms of working hours and location, and the potential to earn a substantial income as motivating factors for starting entrepreneurship.

The main drawback in entrepreneurship and economics education is the inequality in the availability of subjects. Not all schools offer the opportunity to study entrepreneurship and/or economics, and in some schools, only students in certain specialties can take them as elective courses. Teaching is considered to be too basic and theoretical, and there is a lack of instruction in financial literacy and real-life examples of businesses' success and failure. Furthermore, the absence of well-qualified teachers and support for initiating student companies were criticized. 62 students rated their entrepreneurship and/or economics education as satisfactory, while 32 students gave it a rating of poor or rather poor. Forty-eight students gave it a rating of good or very good, being only 33% of the students questioned.

The strongest entrepreneurship competence among high school graduates was the ability to solve social situations, with an average score of 3.96 out of five. The weakest competency was implementing business ideas, with an average score of 3.38. The author proposes allowing entrepreneurship education for all high school students to improve entrepreneurship competencies and promote entrepreneurship. Additionally, the author believes that to enhance the competency of implementing business ideas and financial literacy, the following topics should be taught in high school: pension system, taxes, loans, fringe benefits, subsidies, budget planning, types of entrepreneurship, and the necessary steps to open a company, basic knowledge of accounting. Lastly, the importance of saving and investing should also be emphasized.

All in all, the author concludes that this work provides an initial overview of youth entrepreneurship competencies and readiness to start entrepreneurship, but based on this, conclusions regarding economics and entrepreneurship education can only be drawn for Tallinn high school graduates. This bachelor's thesis could be further developed by expanding the sample to a nationwide level. The sample should have a proportional representation of high school graduates from all Estonian counties, and 11th-grade students could also be included. Additionally, it would be possible to analyze entrepreneurship competencies more thoroughly by testing all sub-competencies, incorporating more statements to obtain more precise average results.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

Anderson-Butcher, D., Amorose, A. J., Lower, L. M., Riley, A., Gibson, A., & Ruch, D. (2014). The case for the Perceived Social Competence Scale II. *Research on Social Work Practice, 26*(4), 419–428.

Arro, G., Malleus, E., Mädamürk, K., Kallaste, M., Toding, M., Venesaar, U. (2021) Ettevõtluspädevuse enesehindamise juhend.

Baker, D. P., Day, R., & Salas, E. (2006). Teamwork as an essential component of high-reliability organizations. *Health Services Research, 41*(4), 1576–1598.

Baron, R. A. (2008). The role of affect in the entrepreneurial process. *Academy of Management Review, 33*(2), 328-340.

Bartram, D. (2005). The great eight competencies: A criterion-centric approach to validation. *Journal of Applied Psychology, 90*(6), 1185–1203.

Bendary A. N, Minyaw, A. (2015). “Entrepreneurial competencies effect on Small and Medium Enterprises performance through the mediation effect of psychological contracting of outsourcing. An empirical study on the Information Technology Sector in Egypt”. *International Journal of Business and Economic Development Vol. 3 No 2*

Boyles, T. College, M. (2012). “21’st century knowledge, skills and abilities and entrepreneurial competencies: a model for undergraduate entrepreneurship education. *Journal of Entrepreneurship Education*”. Vol 15

Broda, M., Yun, J., Schneider, B., Yeager, D. S., Walton, G. M., & Diemer, M. (2018). Reducing inequality in academic success for incoming college students: A randomized trial of growth mindset and belonging interventions. *Journal of Research on Educational Effectiveness, 1–22*.

Deci, E. & Moller, A. (2003). The concept of competence: A starting place for understanding intrinsic motivation and self-determined extrinsic motivation. In A. J. Elliot & C. J. Dweck (Eds.) Handbook of competence and motivation (pp. 579-597). New York: Guilford Press.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The " what" and " why" of goal pursuits: Human needs and the selfdetermination of behavior. Psychological inquiry, 11(4), 227–268.

Drucker, P. F. (1985). Innovation and entrepreneurship: Practice and principles. HarperBusiness.

Frese, M. (2009). Toward a psychology of entrepreneurship – An action theory perspective. Foundations and Trends in Entrepreneurship, 5(6), 435–494.

Gartner, W. B. (1985). A conceptual framework for describing the phenomenon of new venture creation. Academy of Management Review, 10(4), 696-706.

Haridus- ja Teadusministeerium. (2014). Finantskirjaoskus PISA 2012 Eesti tulemused.

Kirkley, W.W. (2016), "Entrepreneurial behaviour: the role of values", International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, Vol. 22 Iss 3 pp.

Kissi, E. Somiah, K.M. Ansah, K.S. (2015). "Towards Entrepreneurial Learning Competencies: The Perspective of Built Environment Students". Higher Education Studies; Vol. 5, No. 1.

Lans, T. Hulsink, W. Baert, H. Mulder, M. (2008). "Entrepreneurship education and training in a small business context: insights from the competence-based approach." Journal of Enterprising Culture Vol. 16, No 4

Man, T.W.Y, (2012) "Developing a behaviour-centred model of entrepreneurial learning", Journal of Small Business and Enterprise Development, Vol. 19 Iss: 3, pp.549 - 566

Man, T. W., Lau, T., & Chan, K. F. (2002). The Competitiveness of Small and Medium Enterprises: A Conceptualization with Focus on Entrepreneurial Competencies. *Journal of Business Venturing*, 17 (2), 123-142

Martin, J. E., ja Marshall, L. H. (1995). ChoiceMaker: A Comprehensive Self-Determination Transition Program. *Intervention in School and Clinic*, 30 (3), 147-156.

Morrison, A., Rimmington, M, and Williamson, C., (1998a), *Entrepreneurship in the Hospitality Industry*, Butterworth-Heinemann: Oxford, UK.

Rebane, Kristi (2023). *Wise'i uuring: Iga teine noor tahab saada ettevõtjaks*.

Salas, E., Cooke, N. J., & Rosen, M. A. (2008). On teams, teamwork, and team performance: Discoveries and developments. *The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, 50(3), 540–547.

Shane, S., & Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25(1), 217-226.

Õunapuu, Lembit (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*, Tartu Ülikooli kirjastus.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik

Tere!

Olen TalTechi majandusteaduskonna äriduse õppekava õpilane ja kirjutan bakalaureusetööd teemal Tallinna abiturientide ettevõtliku käitumise ja ettevõtluspädevuse määramine.

Oleksin väga tänulik kui leiate 5-10 minutit minu küsimustikule vastamiseks. Teie vastused on anonüümsed ja neid kasutatakse üldistatud kujul.

Kõikide vastajate vahel läheb loosi 20 eurone Apollo kinkekaart.

Küsimuste või ettepanekute puhul võib minuga kontakteeruda: lauralotte01@gmail.com

Täna, et leiate aja vastamiseks!

Laura-Lotte Varvas

1. Sugu*

Naine

Mees

Muu:

2. Kas olete koolis õppinud mõnda ettevõtluse või majanduse ainet?*

Jah

Ei

3. Kodune keel*

Eesti

Lisa 1 järg

Vene

Inglise

Muu

4. Kas näete ennast tulevikus ettevõtjana?*

Kindlasti

Tõenäoliselt

Tõenäoliselt mitte

Kindlasti mitte

Ei oska öelda

5. Milline on varasem töökogemus?*

Puudub

Teenindussektor

Vanemate firma

Muu:

6. Kas omate varasemat ettevõtluskogemust? (nt õpilasfirma)*

Jah

Ei

7. Kui vastasite eelmisele küsimusele jah, milline on varasem kokkupuude?

Teie vastus

8. Kas perekonnas on juba ettevõtjaid? (näiteks vanemad)*

Jah

Ei

9. Kui vastasite eelmisele küsimusele jah, kuidas see mõjutab Teie soovi ettevõtlusega alustamiseks?

Lisa 1 järg

Soovin hakata ettevõtjaks

Ei soovi hakata ettevõtjaks

Ei mõjuta mind

Muu:

10. Kuidas hindate praegust ettevõtlusõppe taset gümnaasiumis? Kas ettevõtlusainete pakkumine gümnaasiumis aitab toetada ettevõtluse populariseerimist?*

Väga hea

Hea

Rahuldav

Pigem halb

Halb

11. Mis on suurimad puudujäägid ettevõtlusõppes, kuidas/mida saaks Teie hinnangul parandada?*

Teie vastus

12. Palun hinnake viie palli skaalal, kui oluline on Teie jaoks ettevõtlusega alustamisel*

1

2

3

4

5

võimalus saada tegutseda jätkusuutlikult

loominguline vabadus

võimalus palju teenida

saan ühiskondlikku probleemi leevendada

paindlikkus tööaja ja koha suhtes

Lisa 1 järg

teenin enda, mitte kellegi teise firma jaoks

võimalus saada tegutseda jätkusuutlikult

loominguline vabadus

võimalus palju teenida

saan ühiskondlikku probleemi leevendada

paindlikkus tööaja ja koha suhtes

teenin enda, mitte kellegi teise firma jaoks

13. Mis takistab Teid peamiselt ettevõtlusalase karjääri valimisel? (vali top 3)*

Alustamine nõuab palju raha

Pole ideed

Kardan ebaõnnestuda

Pole piisavaid teadmisi ja oskusi

Ei ole aega

Palgatöö tundub kindlam

Kaasneb liiga suur vastutus

Puudub huvi ettevõtluse vastu

Muu:

Äriideede elluviimine. Finantskirjaoskus

14. Palun märgi iga väite puhul, kui nõus sellega oled. Vasta võimalikult täpselt, hetkeolukorrast sõltuvalt. Ei ole õigeid ega valesid vastuseid. 5 – nõustun täiesti; 4 – pigem nõustun; 3 – nii ja naa; 2 – pigem ei nõustu; 1 – üldse ei nõustu.

*

1

2

3

Lisa 1 järg

4

5

Püstitan pikaajalisi rahalisi eesmärke ja püüan neid saavutada

Minul on oluline jälgida finantsturgudel toimuvat ja olla kursis majandusliku olukorraga laiemalt

Uurin võimalusi, enne kui oma raha kulutan/investeerin

Püstitan pikaajalisi rahalisi eesmärke ja püüan neid saavutada

Minul on oluline jälgida finantsturgudel toimuvat ja olla kursis majandusliku olukorraga laiemalt

Uurin võimalusi, enne kui oma raha kulutan/investeerin

Motivatsioon

15. Palun märki iga väite puhul, kui nõus sellega oled. Vasta võimalikult täpselt, hetkeolukorrast sõltuvalt. Ei ole õigeid ega valesid vastuseid. 5 – nõustun täiesti; 4 – pigem nõustun; 3 – nii ja naa; 2 – pigem ei nõustu; 1 – üldse ei nõustu.

*

1

2

3

4

5

Mu otsused peegeldavad minu kõige olulisemaid väärtusi

Mu tegevused peegeldavad seda, kes ma tõeliselt olen

Ma teen teatud tegevusi seepärast, et siis meeldin teistele enam

Mu otsused peegeldavad minu kõige olulisemaid väärtusi

Mu tegevused peegeldavad seda, kes ma tõeliselt olen

Ma teen teatud tegevusi seepärast, et siis meeldin teistele enam

Lisa 1 järg

Kujutage ette, et soovisite väga saada üht töökohta ning tegite omalt poolt palju, et sinna pääseda (saatsite CV ja motivatsioonikirja, käisite ka vestlusel ja tegite ära kõik palutud ülesanded). Ometi saite e-kirja teel eitava vastuse ilma igasuguse kommentaarita. Mida selles olukorras kõige tõenäolisemalt mõtleksite?

16. Märkige iga väite järele number, mis alloleval skaalal kirjeldab seda, kuivõrd väited kirjeldavad, mida te tõenäoliselt mõtleksite. 1 – ei nõustu üldse; 2 – pigem ei nõustu; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõustun; 5 – nõustun täielikult

*

1

2

3

4

5

Tegin midagi valesti

Kui nii, siis nii. Lepin olukorraga

Mõtlen välja plaani, mida nüüd edasi teha

Nad peaksid oma kandideerimistingimusi muutma

Tegin midagi valesti

Kui nii, siis nii. Lepin olukorraga

Mõtlen välja plaani, mida nüüd edasi teha

Nad peaksid oma kandideerimistingimusi muutma

Sotsiaalsete olukordade lahendamine

17. Märkige iga väite järele number, mis alloleval skaalal kirjeldab seda, kuivõrd te väidetega nõustute. 1 – ei nõustu üldse; 2 – pigem ei nõustu; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõustun; 5 – nõustun täielikult*

Lisa 1 järg

1

2

3

4

5

Palun alati vabandust, kui solvan tahtmatult kellegi tundeid

Olen võimeline koostööd tegema igat tüüpi inimestega (nt erivajadustega isikud, kõrgelt või madalalt kvalifitseeritud isikud, migrandid jt)

Arvan, et paljudel juhtudel on koostööl suurem väärtus kui üksi tegutsedes

Palun alati vabandust, kui solvan tahtmatult kellegi tundeid

Olen võimeline koostööd tegema igat tüüpi inimestega (nt erivajadustega isikud, kõrgelt või madalalt kvalifitseeritud isikud, migrandid jt)

Arvan, et paljudel juhtudel on koostööl suurem väärtus kui üksi tegutsedes

Probleemi lahendus

Ettevõtluses ja igapäevaelus on tarvis kasutada probleemide lahendamiseks erisuguseid strateegiaid. Kujutage ette, et peate leidma lahenduse mingile

keerukamale probleemile.

18. Hinnake, kui võrd nõustute väidetega probleemi lahendamise asudes. 1 – ei nõustu üldse; 2 – pigem ei nõustu; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõustun; 5 – nõustun täielikult

*

1

2

3

4

5

Lisa 1 järg

Pööran ettevaatavalt tähelepanu asjaoludele, mis võivad kujuneda tulevikus probleemiks

Et vältida valedele teemadele keskendumist, püüan probleemist põhjalikult aru saada, enne kui asun seda lahendama

Püüan probleemi hinnata mitmest vaatenurgast ja mõelda välja eri lahendusi

Pööran ettevaatavalt tähelepanu asjaoludele, mis võivad kujuneda tulevikus probleemiks

Et vältida valedele teemadele keskendumist, püüan probleemist põhjalikult aru saada, enne kui asun seda lahendama

Püüan probleemi hinnata mitmest vaatenurgast ja mõelda välja eri lahendusi

19. Ettepanekud/soovitused

Teie vastus

20. Loosis osalemise soovi korral lisa oma meiliaadress

Teie vastus

Suur aitäh aja ja panuse eest!

Lisa 2. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina, Laura-Lotte Varvas

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Tallinna abiturientide ettevõtliku käitumise ja ettevõtluspädevuse määramine”,

mille juhendaja on Kristo Krumm (MA),

1. 1.1.reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1. 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
1. 2.Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
1. 3.Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

(20.12.2023)

¹ Lihtlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingu tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtajaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.